Детектив Блюмквіст здобуває славу

Переклад Ольги Сенюк

1

— Кров! Напевне кров!

Він роздивлявся на червону плямку крізь збільшувальне скло. Тоді пересунув люльку в другий кутик рота й зітхнув. Звісно, кров. Що ж бо інакше може бути, коли вріжеш собі пальця? Та пляма мала б стати незаперечним доказом, що сер Генрі вбив свою дружину в такий жахливий спосіб, який жадному детективові й не снився. Та, на жаль, не стала! Просто ніж спорснув, як Калле хотів застругати олівця, — така була гірка правда. Отже, сер Генрі тут ні до чого. А найгірше, що того пришелепуватого сера Генрі взагалі й близько нема. Ох, як же Калле не повелося! Чого одним щастить народитися в злиденних лондонських завулках чи в гангстерських кварталах Чикаго, де стрілянина та вбивства — звичайні собі речі? А йому...

Калле знехотя відвів очі від плямки й глянув у вікно.

Велика вулиця спокійно мріла в сяйві літнього сонця. Цвіли каштани. Не видно було жадної живої істоти, крім пекаревої сірої кицьки, що сиділа край пішоходу й вилизувала собі лапи. Навіть натреноване око найдосвідченішого детектива не примітило б бодай натяку на якийсь злочин. Справді безнадійна річ бути детективом у такому містечку! Як він

виросте, за першої ж нагоди неодмінно гайне в лондонські закапелки. Чи, може, все ж таки краще податися в Чикаго? Тато хоче, щоб він допомагав у крамниці. В крамниці! Він! Отоді їм буде рай, усім грабіжникам і вбивцям у Лондоні та в Чикаго! Вбиватимуть собі скільки

влізе, і не буде за ними ніякого нагляду. А він тим часом стовбичитиме за прилавком, крутитиме ворочки й важитиме дріжджі та мило. Ні, хай там що, а крамарем він не стане! Або детективом, або взагалі ніким! Нехай тато вибирає. Шерлок Голмс, Асб'єрн Краг, Еркюль Пуаро, лорд Пітер Вімсей, Калле Блюмквіст! Він ляснув язиком. І Калле Блюмквіст заткне їх усіх за пояс!

— Кров! Напевне кров! — задоволено промурмотів він.

На сходах затупотіло, за мить розчинилися двері і з'явився розпашілий, захеканий Андерс. Калле критично оглянув його й зробив для себе висновок.

— Ти біг, Андерсе, — нарешті сказав він авторитетним тоном.

— Звісно, біг, — сердито відповів Андерс. — А ти гадав, що мене принесуть на ношах?

Калле нишком сховав люльку. Зовсім не тому, аби Андерс не довідався, що він тайкома курить. А тому, що в люльці взагалі не було тютюну. А детективові люлька потрібна, коли він сушить собі голову різними загадками. Навіть коли під ту хвилину й скінчився тютюн.

— Може, підемо надвір, — мовив Андерс і гепнувся на ліжко Калле.

Калле кивнув головою. Авжеж, він піде. В кожному разі, йому треба до вечора обійти вулиці: а раптом виявиться щось підозріле. Правда, на це є поліція, та Калле вже досить начитався всього, щоб [6] знати, чого вона варта. Поліцай не впізнає убивцю, хоч би й перечепився за нього черевиком.

Калле сховав збільшувальне скло в шухляду письмового стола і разом з Андерсом загупав сходами вниз, аж весь будинок задрижав до самих підвалин.

— Калле, не забудь, що тобі треба ввечері полити ягоди!

То мама виглянула з кухонних дверей.

Калле махнув їй рукою. Хай не хвилюється, він поллє ягоди! Але трохи згодом. Коли пересвідчиться, що в місті не вештаються ніякі підозрілі типи. На жаль, великої надії немає, що пощастить здибати злочинця, але заспокоюватися ніколи не треба. А то вийде, як у фільмі "Справа Бакстана". Вже така була спокійна околиця, що далі нікуди, аж раптом маєш — постріл серед ночі, а тоді чотири вбивства поспіль! Злочинці на те й розраховують, що нікому на думку не спаде запідозрювати щось у такому маленькому містечку, та ще й такого чудового літнього дня. Але вони не знають Калле Блюмквіста!

Внизу містилася крамничка з вивіскою "Бакалія

Віктора Блюмквіста".

— Попроси в тата цукерків, — мовив Андерс. Калле й самому спала така щаслива думка. Він просунув голову в двері. За прилавком стояла "Бакалія Віктора Блюмквіста" власною особою, тобто тато.

— Татку, я візьму собі трішки тих смугастих! "Бакалія Віктора Блюмквіста" ніжно глянула на

свого русявого нащадка й щось добродушно муркнула. Це означало, що можна взяти. Калле засунув руку в скриньку з цукерками й мерщій ушився до Андерса, що чекав на гойдалці під грушею. Але Андерса саме тепер цікавили не "ті смугасті". З безглуздою міною на виду він витріщився на щось у [7] пекаревому садку. То була пекарева донька Єва-Лотта. Вона сиділа на гойдалці в червоній картатій сукенці, гойдалася і їла булочку. Та ще й приспівувала, бо була вельми обдарована особа:

Жило собі дівчатко,

На ймення Жозефіна,

Жозефіна — фіна — фіна,

Жозефіна-фіна-фіна...

Хлопцям добре було чути її дзвінкий чистий голос. Калле й собі тужно задивився на Єву-Лотту, машинально простягаючи Андерсові цукерки. Андерс так само машинально взяв одного, не зводячи сумних очей з Єви-Лотти. Калле зітхнув. Він шалено кохав Єву-Лотту. Андерс теж шалено її кохав. Калле поклав собі неодмінно одружитися з Євою-Лоттою, як тільки йому пощастить придбати "стільки грошей, що стане на власне господарство. Андерс поклав собі те саме. Проте Калле не сумнівався, що Єва-Лотта вибере його, Калле. Детектив, що вже має на своєму рахунку десь із чотирнадцять викритих [8] злочинів, певне ж, важить більше за машиніста. А машиністом намірявся стати Андерс.

Єва-Лотта гойдалася й приспівувала, наче й гадки не мала, що на неї дивляться.

— Єво-Лотто! — покликав Калле.

.../ вміло воно змалку

Вже шити на машині.

На машині-шині-шині,

На машині-шині-шині... —

й далі спокійно співала собі дівчина.

— Єво-Лотто! — гукнули разом Калле й Андерс.

— О, це ви! — озвалася Єва-Лотта, вельми здивувавшись.

Вона полишила гойдалку й милостиво підступила до огорожі, що відділяла її садок від садка Калле. В огорожі бракувало однієї штахети — Калле сам відірвав її. І добре зробив: так було й перемовлятися краще, і лазити в пекарів садок зручно, не треба морочитись та обминати навкруги. В душі Андерс завше заздрив, що Калле мешкає так близько від Єви-Лотти. Все ж таки несправедливо. Бо сам він жив далеко, аж на іншій вулиці, де його батько мав шевську майстерню й однокімнатне помешкання над нею. Там вони всі й тулилися — і Андерс, і менші його брати й сестри.

— Єво-Лотто, підеш із нами до міста? — спитав Калле.

Єва-Лотта смачно проковтнула останній шматочок булочки.

— А чому б ні, — сказала вона.

Дівчина струсила з сукенки крихти, і вони вийшли на вулицю.

Була субота. Кривий Фредрік уже впився і, як звикле, стояв коло чинбарні, оточений слухачами. Калле, Андерс і Єва-Лотта теж спинилися послухати, [9] як Фредрік оповідає про свої подвиги на будівництві залізниці в Норланді.

Калле слухав, а тим часом стріляв очима навколо. Він ні на хвилю не забував свого обов'язку. Чи нема чогось підозрілого? Ні, таки нема! От шкода! Але ж він читав, що не можна нікому довіряти, хай навіть він має якнайневинніший вигляд. Краще бути насторожі. Он, наприклад, суне вулицею якийсь тип із мішком за плечима...

— Покладімо, — сказав Калле й штовхнув Андерса під ребра, — що в нього повний мішок краденого срібла.

— Покладімо, що ні, — нетерпляче відповів Андерс, бо йому кортіло послухати Фредрікову розповідь. — Покладімо, що ти одного чудового дня з'їдеш з глузду зі своїми детективними химерами.

Єва-Лотта засміялася. Калле змовчав. Він уже звик, що його не розуміють.

Невдовзі, як усі й сподівалися, надійшов поліцай Б'єрк і забрав кривого Фредріка. Той завше щосуботи ночував у буцегарні.

— О, нарешті ви з'явилися, — дорікнув Б'єркові Фредрік, коли той лагідно взяв його під руку. — Цілу годину мені довелося чекати. Ніяк не впораєтесь з усякими волоцюгами.

Поліцай Б'єрк засміявся, блиснувши білими, як сніг, зубами, й сказав:

— Ходімо вже, ходімо.

Слухачі розійшлися. Калле, Андерс і Єва-Лотта неохоче рушили далі. Вони б залюбки ще послухали Фредрікових оповідок.

— Які ж гарні каштани, — сказала Єва-Лотта, захоплено дивлячись на дерева, що росли обабіч Великої вулиці.

— Так, непогані, коли цвітуть, — погодився Андерс. — Наче свічки горять. [10]

Всюди панувала спокійна тиша. Майже відчутно було, як настає неділя. Подекуди в садках люди лаштувалися до вечері; вмилися після роботи, перебралися в святковий одяг. Вони балакали, сміялися,

втішаючись відпочинком у своїх маленьких садочках, повних квітучих дерев. Андерс, Калле і Єва-Лотта зазирали ласим оком у кожен садок, що повз нього йшли. А раптом якась ласкава душа пригостить їх бутербродом або ще чимось смачним? Однак не видно було, щоб хтось збирався пригощати...

— Що б його нам робити? — сказала Єва-Лотта. Саме ту мить десь далеко засвистів паротяг.

— Семигодинний іде, — сказав Андерс.

— Я знаю що, — заявив Калле. — Сховаємось за бузком у садку Єви-Лотти й виставимо на вулицю пакуночок на шнурочку. Як хтось ітиме, помітить пакуночок і захоче взяти, то ми смикнемо за шнурок. А тоді побачимо, яка в нього буде міна.

— Еге ж, наче нічого розвага як на суботній вечір, — мовив Андерс.

Єва-Лотта нічого не сказала. Зате кивнула головою.

Пакуночок швидко був готовий. Адже все, що треба, знайшлося в "Бакалії Віктора Блюмквіста".

— Такий, наче в ньому справді щось гарне, — вдоволено мовила Єва-Лотта.

— А тепер побачимо, хто спіймається на нашу принаду, — мовив Андерс.

Пакуночок лежав на пішоході повненький і знадливий. Що до нього прив'язаний шнурочок і що той шнурочок губиться за пекаревим бузком, зразу не легко було помітити. Уважний перехожий міг, звісно, завважити сміх і шепіт за живоплотом. Проте пані Петронела Апельгрен,

що саме йшла вулицею, власниця найбільшої в місті ковбасні, не була така уважна й нічого підозрілого не побачила й не почула. [11]

Зате пакуночок помітила. Вона насилу схилилася й простягла по нього руку.

— Смикай, — шепнув Андерс Калле, що тримав за шнурочок.

І Калле смикнув. Пакуночок миттю зник за кущами бузку. Тепер і пані Апельгрен учула притлумлений шепіт. І сипнула, мов з мішка, лайкою.

Діти не добрали всього, що вона казала, проте не пропустили повз вуха кілька разів згадуваний "виправний дім", що буцімто саме пасував таким бешкетникам.

За живоплотом знову стало тихо. Пані Апельгрен востаннє сипнула словами й рушила далі.

— Ото було весело! — сказала Єва-Лотта. — Цікаво, хто тепер надійде? Аби знову такий сердитий.

Але місто наче раптом вимерло. Ніхто не надходив, і троє дітей за живоплотом уже хотіли кинути свою забаву.

— Стривайте, хтось іде! — схвильовано прошепотів Андерс.

І таки справді хтось ішов. Саме звернув з-за рогу й швидкою ходою простував до пекаревої хвіртки — якийсь довготелесий чоловік у сірому костюмі, простоволосий і з великою валізкою в руці.

— Пильнуй! — прошепотів Андерс, коли чоловік спинився над пакуночком.

Калле напружився, та дарма. Чоловік протягло свиснув і відразу по тому наступив на пакуночок.

2

— То як же тебе звати, прекрасна моя панночко? — за хвилю по тому спитав чоловік Єву-Лотту, коли вона разом зі своїм почтом вилізла з-за кущів.

— Єва-Лотта Лісандер, — відважно відповіла дівчина. [12]

— Я так і здогадався, — мовив чоловік. — Ми ж давні знайомі, щоб ти знала. Я бачив тебе, коли ти була ще така маленька, що лежала в колисці й цілими днями ревіла та бульки пускала.

Єва-Лотта стріпнула головою. Вона не могла собі уявити, що колись була така маленька.

— Скільки ж тобі років? — повів далі чоловік.

— Одинадцять, — відповіла Єва-Лотта.

— Одинадцять, а вже двоє кавалерів! Русявий і чорнявий. Видно, ти любиш розмаїтість, — сказав чоловік, єхидно посміхаючись.

Єва-Лотта знову стріпнула головою. Чого вона стовбичить тут, щоб із неї глумився якийсь незнайомець?

— А ви хто будете, дядьку? — спитала вона, про себе думаючи, що хоч би хто він був, а немовлям також пускав бульки.

— Хто я? Я дядько Ейнар. Кузен твоєї матері, прекрасна моя панночко. — Він смикнув Єву-Лотту за білявий кучерик. — До речі, а як звати твоїх кавалерів?

Єва-Лотта відрекомендувала Андерса й Калле, і дві голови — чорнява та русява — схилились у ввічливому поклоні.

— Гарні хлопці, — похвалив дядько Ейнар. — Але не виходь за них заміж. Виходь краще за мене, — додав він і зареготав. — Я збудую тобі палац, і ти будеш у ньому гратися й бігати з ранку до вечора.

— Ви, дядьку, для мене застарі, — зухвало відповіла дівчина.

Андерс і Калле почували себе зайвими. Що це за довготелеса халепа впала на їхні голови?

"Завважимо прикмети", — сказав сам до себе Калле. Він мав звичку запам'ятовувати прикмети [13] всіх незнайомих людей, що їх зустрічав. Хтозна, скільки серед них справді чесних.

Отже: каштановий зачесаний назад чуб, карі очі, зрослі докупи брови, рівний ніс, ледь випнуті зуби, міцне підборіддя, сірий костюм, брунатні черевики, простоволосий, брунатна валізка, зве себе дядьком Ейнаром. Наче все. Ні, на правій щоці має невеличкий червоний шрам.

Калле намагався запам'ятати всі подробиці.

"І ще неприємний", — додав він подумки.

— А мама твоя дома, дзиґо? — спитав дядько Ейнар.

— Дома, он вона.

Єва-Лотта кивнула на жінку, що саме йшла садком. Коли та підійшла ближче, стало видно, що в неї такі самі ясні, блакитні очі й русяві коси, як і в Єви-Лотти.

— Чи маю я щастя сподіватися, що мене впізнано? — дядько Ейнар уклонився.

— Боже мій, це ти, Ейнаре? Сто років тебе не бачила. Звідки ти взявся?

З подиву очі в пані Лісандер стали зовсім круглі.

— З Місяця впав, — відповів дядько Ейнар. — Хочу трохи розворушити вас у цьому закутку!

— З якого там Місяця, — злісно перехопила Єва-Лотта. — Він приїхав семигодинним потягом.

— Ти такий самий жартун, як і був, — мовила пані Лісандер. — Але чому ж ти не написав і не повідомив нас, що хочеш приїхати?

— Я, люба моя, ніколи не пишу того, що можна повідомити самому. Це моє правило. Ти ж знаєш, який я: що мені заманеться, те й роблю. От я й надумав, що добре б улаштувати собі невеличку відпустку, і раптом згадав, що маю пречудову кузину, яка мешкає в пречудовому містечку. То як, приймеш мене? Кажи! [14]

Пані Лісандер швидко розмірковувала. Не легко було так ні сіло ні впало приймати гостей. Та нехай уже, поживе в мансарді.

— А яка в тебе гарна дочка, — сказав дядько Ейнар і вщипнув Єву-Лотту за щоку.

— Не щипайтеся, — мовила дівчина. — Адже мені болить.

— А я й хотів, щоб боліло, — сказав дядько Ейнар.

— Звісно, ми раді, — озвалася пані Лісандер. — А довга в тебе відпустка?

— Та я ще й сам не знаю. Щиро казати, то я думаю кинути свою роботу. Я вже собі міркую, чи не гайнути за кордон. У нас тут дома ніде розігнатися, тупцяєш на одному місці.

— Зовсім ні, — палко заперечила Єва-Лотта. — У нас дома найкраще в світі!

Дядько Ейнар схилив голову набік і глянув на дівчину.

— Як ти виросла, Єво-Лотто, — тільки й мовив він і знову заіржав. Той регіт починав уже Єву-Лотту дратувати.

— Хлопці тобі поможуть, — мовила пані Лісандер, показавши на валізку.

— Ні, ні, я краще сам, — відповів дядько Ейнар.

Уночі Калле прокинувся від того, що комар укусив його в чоло. А як уже однаково не спиш, то не завадить поглянути, чи не затівають злочинці якого лиха поблизу. Спершу він визирнув в одне вікно, на Велику вулицю. Вона була безлюдна й тиха. Тоді подивився з-за фіранки в друге вікно, що виходило в сусідський садок. Пекарів будинок спокійно спав серед розквітлих яблунь. Світилося тільки в мансарді, а крізь жалюзі видніли темні обриси людської постаті. [15]

"Дядько Ейнар! Пхе, який він дурний", — подумав Калле.

Темна тінь ненастанно сновигала по кімнаті. Ото, мабуть, непосидющий!

"І чого він не вгомониться?" — подумав Калле й шаснув у своє тепле ліжечко.

А в понеділок уже о восьмій годині він почув під вікном Андерсів розбійницький посвист. То було їхнє умовне гасло.

Калле вмент одягнувся. На нього чекав чудовий день, без турбот, без уроків, тільки й роботи, що поливати ягоди та накидати оком, чи десь поблизу не з'явився який злочинець. Отже, не перевтомишся аж ніяк.

Година стояла чудова. Калле випив склянку молока, з'їв шматок хліба з маслом і кинувся до дверей. Мама не встигла виповісти йому й половини тих напучувань, що їх намірялася подати разом із сніданком.

Тепер треба було викликати ще Єву-Лотту. Калле й Андерс чомусь вважали, що не можна просто зайти й покликати її. Щиро казати, з дівчиною взагалі не годилося б приятелювати. Та що вдієш? Все ставало куди цікавіше, як Єва-Лотта була з ними. До того ж вона ніколи не пасла задніх, як затівалося щось веселе, була така сама відважна й спритна, як хлопець. Коли споруджували водогінну башту, вона вилізла на риштування так само високо, як Андерс і Калле, а коли поліцай Б'єрк побачив її і звелів негайно злізти, Єва-Лотта спокійно вмостилася на кінці дошки, де хоч кому запаморочилося б у голові, й сказала сміючись:

— То лізьте сюди та зніміть нас!

Вона ніколи не сподівалася, що поліцай Б'єрк спіймає її на слові. Але він був найкращий гімнаст [16] у міському добровільному, спортивному товаристві, тому за кілька секунд дістався до Єви-Лотти.

— Попроси тата, нехай добуде тобі трапецію, щоб ти по ній лазила, — мовив він. — Бо з неї як і бебехнешся, то принаймні буде якась надія, що не скрутиш собі в'язів.

З цими словами він міцно схопив дівчину за стан і зсадив униз. Андерс і Калле позлазили самі, і то навдивовижу швидко.

Відтоді вони стали поважати поліцая Б'єрка. І Єву-Лотту також стали поважати — а вже годі й казати про те, що обидва намірялись одружитися з нею.

— Це ж треба, відповісти так поліцаєві! — дивувався Андерс. — Не кожна дівчина зважиться на таке, та й не кожен хлопець!

Або ж узяти той темний осінній вечір, коли вони влаштували "концерт" лихому бухгалтерові, що завше мучив свого собаку: Єва-Лотта стала тоді під саме його вікно й доти водила по нитці шматком живиці, доки бухгалтер вискочив з хати й мало не застукав її на гарячому. Та Єва-Лотта вмент перескочила через паркан і зникла в Боцманському завулку, де на неї ждали Андерс і Калле.

Ні, на Єву-Лотту можна покластися, вони обидва були певні. Андерс знову свиснув по-розбійницькому, сподіваючись, що Єва-Лотта почує. Вона почула й вийшла. Та на два ступні за нею плентався дядько Ейнар.

— Можна чемному хлопчикові теж погратися з вами? — мовив він.

Андерс і Калле трохи зніяковіло позирнули на нього.

— Наприклад, у горюдуба, — заіржав дядько Ейнар. — Я буду тікати, а ви ловіть мене.

— Пхе! [17]

— Або ходімо оглянути руїни замку, — запропонував дядько Ейнар. — Вони ще й досі є?

Звісно, руїни замку нікуди не ділися. То була найбільша пам'ятка міста; всі туристи насамперед оглядали руїни, а вже потім розписи на склепінні в церкві. Хоч звичайно туристів приїздило не дуже багато. Руїни лежали на пагорбі й згори дивилися

на містечко.

Колись, у давнину, той замок збудував могутній володар, а поряд із ним почало рости містечко. Воно й донині росте й процвітає, а від замку лишилися тільки пишні руїни. Калле, Андерс і Єва-Лотта завше раді були піти до руїн. То було одне з найулюбленіших їхніх місць. У старовинних залах можна було гратися в жмурки, а насамперед захищати фортецю від ворожого нападу.

Дядько Ейнар прудко брався стрімкою стежкою, що звивалася вгору до руїн. Калле, Андерс і Єва-Лотта підстрибом ішли за ним. Вони перезиралися й значуще підморгували одне одному.

— Я б оце дав йому відерце й лопатку, хай би сам десь сів собі й грався, — прошепотів Андерс.

— Думаєш, поможе? Ні, затям собі, що коли дорослим [18] заманеться гратися з дітьми, то вже їх нічим не спиниш!

— Дорослі ласі на розваги, от і вся біда, — пояснила Єва-Лотта. — Але він як-не-як мамин кузен, отже, треба з ним погратися, а то ще вередуватиме.

Єва-Лотта вдоволено хихикнула.

— А що, як у нього виявиться довга відпустка? Отоді нам біда, — мовив Андерс.

— Та ні, він скоро їде за кордон, — запевнила Єва-Лотта. — Тут йому нема де розмахнутися, ви ж чули, як він казав.

— Чули. Хай їде, я й не скривлюся, — мовив Калле.

Навколо старовинних руїн росла шипшина. Гули джмелі. В повітрі тремтіло марево. Але в замку було прохолодно. Дядько Ейнар вдоволено оглянувся навкруги.

— Шкода, що не можна зайти в підземелля, — сказав Андерс.

— Чому не можна? — спитав дядько Ейнар.

— Ну, бо там уставили товсті двері, — пояснив Калле. — І замкнули їх. Унизу, мабуть, багато переходів і печер, а в них мокро й вогко, тож вони й не хочуть, щоб хтось туди лазив. А ключ у бургомістра.

— Там уже стільки людей падало й ламало собі ноги. А якась дитина навіть заблукала, тому й двері вставили. А дуже шкода, бо там справді, мабуть, цікаво.

— А вам туди хочеться піти? — спитав дядько Ейнар. — Бо я, либонь, міг би вас упустити.

— Як? — спитала Єва-Лотта.

— Ось так, — мовив дядько Ейнар і витяг з кишені якусь маленьку річ. Він хвильку подлубався в замку, і відразу по тому двері зарипіли й відчинилися. [19]

Діти вражено позирали то на дядька Ейнара, то на двері. Наче в казці!

— Як ви відімкнули? Можна мені поглянути? — Калле враз запалився.

Дядько Ейнар показав йому невеличку металеву річ.

— То це... це відмикачка? — спитав Калле.

— Угадав, — мовив дядько Ейнар.

Калле нетямився з радощів. Він стільки читав про відмикачки, але зроду не бачив їх на власні очі.

— Можна мені потримати її?

Калле взяв відмикачку. То була велика хвилина в його житті. Та потім йому спало на думку, що в книжках здебільшого з відмикачками ходять непевні типи. Треба це з'ясувати.

— А навіщо вам відмикачка? — спитав він.

— Бо я не люблю замкнених дверей, — коротко відповів дядько Ейнар.

— Ходімо вже вниз, — нетерпеливилась Єва-Лотта. — Не бачили ніколи відмикачки? — додала вона, наче все своє життя мала справу з відмикачками й замками.

Андерс уже був посередині рипучих сходів, що вели в підземелля. Його карі очі горіли жадобою пригод. Знайшов той Калле чим цікавитись — відмикачкою! Інша річ стародавні темниці! Трішки уяви — і можна

почути брязкіт ланцюгів, що ними були закуті нещасні в'язні сотні років тому.

— Думаю, тут немає примар, — мовила Єва-Лотта, тримаючись ближче до сходів і озираючись навсібіч.

— Хтозна, — мовив дядько Ейнар. — Уяви собі, що зараз уродиться старий, оброслий мохом привид і вщипне тебе — отак!

— Ой! — верескнула Єва-Лотта. — Не щипайте! Тепер у мене лишиться на руці синець. [20]

Вона обурено терла руку.

Калле й Андерс нишпорили навкруги, як два мисливські собаки.

— От якби тут можна було лишитися на скільки сам схочеш, — став мріяти Андерс. — Накреслили б план підземелля, а тоді влаштували б потаємне сховище.

Він зазирав у темні переходи, що розгалужувалися на всі боки.

— Тут можна два тижні шукати людину й не знайти. Найкращий сховок, як щось накоїв і не хочеш, аби тебе спіймали.

— Ти так гадаєш? — спитав дядько Ейнар. Калле ходив і винюхував щось майже при самій долівці.

— А що це ти там робиш? — здивувався дядько Ейнар.

Калле зашарівся.

— Та хотів поглянути, чи не лишилось якихось слідів від тих, що тут були ув'язнені.

— От дурний, таж відтоді тут побували сотні людей! — мовила Єва-Лотта.

— Дядько, либонь, не знає, що наш Калле — детектив? — трохи зверхньо заявив Андерс.

— Диви, а я не знав! — мовив дядько Ейнар.

— Авжеж, та ще й найкращий на нинішній день. Калле злісно лупнув очима на Андерса.

— Який там найкращий, — мовив він. — Але я люблю думати про такі речі. Ну, про злочинців, як їх ловлять... Хіба це щось погане?

— Зовсім ні, любий мій. Сподіваюсь, що ти скоро спіймаєш їх цілу купу, пов'яжеш та й відведеш у поліцію.

Дядько Ейнар голосно заіржав. Калле розсердився, але нічим не показав того. Ніхто його не трактує поважно... [21]

— Не видумуй собі казна-що, — мовив Андерс. — У нашому містечку за весь час найбільший злочин стався, коли кривий Фредрік одної неділі украв із захристії карнавку з грішми. Та й то потім він сам її віддав, як витверезився.

— А тепер кожну суботу й неділю просиджує в буцегарні, тож не може ще раз украсти карнавки, — засміялася Єва-Лотта.

— А то Калле влаштував би на нього засідку й застукав би його на гарячому! — докинув Андерс. — Принаймні хоч когось та спіймав би.

— Ну, не ображаймо знаменитого пана детектива, — втрутився дядько Ейнар. — Ось побачите: одного чудового дня він ще себе покаже — посадовить за грати негідника, що поцупить шоколадку в його батька.

Калле лютував. Хай іще Андерс та Єва-Лотта беруть його на глузи, але вже комусь іншому, а надто цьому єхидному дядькові Ейнарові, зась!

— Авжеж, любий Калле, — провадив той, — ти далеко сягнеш, як тебе ніхто не зупинить. Е ні, цього вже не можна!

Останні слова стосувались Андерса, що дістав олівчика й лаштувався підписатися на мурі.

— А чому не можна? — спитала Єва-Лотта. — Підпишемося всі й поставимо дату. От буде цікаво! Може, колись ми прийдемо сюди, як будемо вже старі-престарі, десь аж по двадцять п'ять років матимем. Прийдемо й побачимо свої прізвища. Уявляєте собі?

— Авжеж, і згадаємо нашу давноминулу молодість, — сказав Андерс.

— Ну, про мене, робіть як хочете, — погодився дядько Ейнар.

Калле трохи гнівався й спершу не хотів підписуватись, але потім передумав, і незабаром на стіні [22] рядком красувалися наймення: Єва-Лотта Лісандер, Андерс Бенгтсон, Калле Блюмквіст.

— А ви, дядьку, хіба не підпишетесь? — спитала Єва-Лотта.

— Ні, я цілком певний, що втримаюся, — відповів дядька Ейнар. — Між іншим, тут холодно й вогко, і мої старі кістки дають себе знати. Ходімо вже на сонце!.. І ще одне, — повів він далі, коли двері за ними зачинилися: — Нас тут не було, збагнули? Нікому ні слова.

— Як — нікому не казати? — обурилась Єва-Лотта.

— Ні, моя прекрасна панночко! Це державна таємниця, — мовив дядько Ейнар. — І не забудь цього, а то я знову тебе вщипну.

— Спробуйте-но! — мовила Єва-Лотта.

Сонце засліпило їх, як вони вийшли з темного підземелля, а спека здавалася майже нестерпною.

— А може, я доскочу вашої ласки лимонадом і тістечками, га? — запропонував дядько Ейнар.

Єва-Лотта милостиво кивнула:

— Часом ви, дядьку, можете щось гарне придумати!

Вони сіли в літній кав'ярні до столика біля самого поруччя на березі річки. Звідси можна було кидати крихти жадібним окунцям, що підпливали до берега й замалим не вистрибували з води. Високі липи кидали приємну тінь на столик. А як дядько Ейнар замовив тацю тістечок і три пляшки лимонаду, то навіть Калле почав вважати, що дядькову присутність у місті можна стерпіти.

Дядько Ейнар погойдався на стільці, кинув кілька кришок окуням, потарабанив пальцями об стіл, трохи посвистів і врешті мовив: [23]

— їжте скільки влізе, але швидко! Не сидіти ж нам тут цілий день.

"Який він чудний, — подумав Калле. — Ніколи не втримається довго на одному місці!"

Він дедалі більше впевнявся, що дядько Ейнар — непосидюща натура. Сам він сидів би тут, у кав'ярні, скільки завгодно, ласував би собі тістечками, дивився на прудких окунців і втішався б сонцем та музикою. Він не розумів, як можна хотіти звідси йти.

Дядько Ейнар позирнув на годинника.

— Стокгольмські газети вже, напевне, прибули, — жваво сказав він. — Ти, Калле, наймолодший і найпрудкіший, скоч-но до кіоску й купи мені газету!

"Аякже, саме я маю бігати", — подумав Калле, та вголос сказав:

— Андерс молодший і куди прудкіший за мене.

— Справді?

— Авжеж, він народився на п'ять днів пізніше. Хоч, звісно, він не такий слухняний, — додав Калле й спіймав крону, що її кинув дядько Ейнар.

"Але я принаймні перегляну її спершу сам, — міркував він, відходячи з газетою від кіоска. — Хоч заголовки й комікси".

Нічого особливого, все як завше. Спершу страшенно багато про атомну бомбу й повно політики, що її ніхто й читати не буде, тоді: "Автобус наскочив на потяг", "Брутальний напад на літнього чоловіка", "Рогатої корови всяк боїться", "Вкрадено великі коштовності" та "Чому ростуть податки".

"Властиво, нічого цікавого", — подумав Калле.

Але дядько Ейнар жадібно схопив газету. Він похапцем перегорнув її, аж поки дійшов до "Останніх новин" і так чимось зачитався, що навіть не чув, як Єва-Лотта спитала, чи можна їй узяти ще одне тістечко. [24]

"Чим він так страшенно зацікавився?" — міркував Калле. Йому дуже кортіло стати позад дядька Ейнара й зазирнути через плече, але він не був певен, що тому сподобається таке. Очевидно, дядька Ейнара цікавило щось одне, бо він скоро покинув газету й не взяв її, як вони вийшли з кав'ярні.

На Великій вулиці їм стрівся поліцай Б'єрк.

— Привіт! — гукнула йому Єва-Лотта.

— Привіт! — відповів поліцай і приклав руку до кашкета. — Ти ще нізвідки не впала й не скрутила собі в'язів?

— Ще ні, — відповіла Єва-Лотта. — Але завтра я думаю вилізти на дозірну башту в міському парку, то, може, й упаду. Якщо, звісно, ви не прийдете і не зсадите мене.

— Доведеться прийти, — мовив поліцай і знову приклав руку до кашкета.

Дядько Ейнар смикнув дівчину за вухо.

— Он що, то ти приятелюєш із поліцією!

— Ой, не смикайте! — мовила Єва-Лотта. — Бо ж він страх який гарний! — Хто? Я?

— Та не ви, а поліцай Б'єрк.

Перед крамницею з господарськими речами дядько Ейнар зупинився й сказав:

— Ад'ю, діти. Мені треба на хвильку зайти сюди.

— Слава Богу, — мовила Єва-Лотта, коли дядько Ейнар зник.

— Таки добре, що він пішов. Бо хоч він і пригощає тістечками, а все ж без нього куди краще, — мовив Андерс.

Потім Андерс і Єва-Лотта, стоячи на мості, змагалися, хто кого переплюне. Калле не лишився з ними. Йому раптом спало на думку поглянути, що дядько Ейнар купить у господарській крамниці. "Азбука детектива", — сказав він сам до себе. Адже [25] можна багато чого довідатися про людину, знаючи, що вона купує в господарській крамниці. "Коли то буде електрична праска, — міркував Калле, — то він хазяйновита натура, а як санки — гм, як він купить санки, то в нього не всі дома! Бо ж улітку йому санки ні до чого. Але можна закластися, що дядько Ейнар пішов туди не по санки".

Калле спинився біля вітрини й зазирнув до крамниці. Там стояв дядько Ейнар, а продавець саме щось йому показував. Калле наставив долоню дашком, намагаючись розпізнати, що продавець показував. То був... то був кишеньковий ліхтарик!

Калле думав так, аж йому голова лускала. Навіщо дядькові Ейнару кишеньковий ліхтарик? Серед літа, коли видно майже цілу ніч! Спершу відмикачка, а тепер ліхтарик! Все це страшенно підозріле! "Отже, дядько Ейнар страшенно підозрілий", — зробив висновок Калле. Однак Калле Блюмквіст не з тих, хто полишає різних там підозрілих типів вештатися без нагляду. Віднині дядько Ейнар буде під особливим наглядом Калле Блюмквіста!

Враз йому сяйнула глибока думка. Газета! Коли підозріла особа вельми цікавиться чимось у газеті, то це теж підозріло, отже, треба приглянутись ближче. Азбука детектива!

Калле помчав до кав'ярні. Газета й досі лежала на столі. Калле взяв її й сховав у пазуху. Знадобиться надалі. Навіть коли неможливо довідатись, що так зацікавило дядька Ейнара, то все ж газета може навести на якийсь слід.

Знаменитий детектив Блюмквіст подався додому і, вельми вдоволений собою, заходився поливати ягоди.

3

— Треба щось придумати, — мовив Андерс. — Не тинятися ж нам так ціле літо. Але що?

Він засунув пальці у свого буйного чорного чуба й глибоко задумався.

— Даю п'ять ере(1) за гарну ідею, — заявила Єва-Лотта.

— Може, цирк? — невпевнено озвався Калле. — А що, якби ми влаштували цирк?

(1) Е ре — найдрібніша монета у Швеції.

Єва-Лотта стрибнула з гойдалки.

— П'ять ере твої! Відразу ж і починаймо!

— Але де? — спитав Андерс.

— У нашому садку, — сказала Єва-Лотта. — Де ж іще?

І справді, пекарів садок годився майже до всього, то чому ж би не влаштувати там цирку? Перед будинком у садку були чудові квіткові грядки й виполені стежечки, зате позаду, де садок спадав до річки, він ріс сам собою. Кращого місця на всілякі розваги годі й шукати. На рівненькому моріжку дуже зручно було грати у футбол, крокет тощо. Поряд була пекарня, і звідти завше линув чудовий запах свіжого хліба й напрочуд гарно змішувався з духом розквітлого бузку. Коли терпляче кружляти навколо пекарні, то можна дочекатися, що батько Єви-Лотти вистромить з відчиненого вікна голову в білій шапочці й спитає, чи не хоче хто свіжої булочки або калачика. Трохи нижче росло два берести, наче на те й створені, щоб по них лазити. Можна було досить легко дістатися на верхівку, звідки відслонявся гарний краєвид на ціле місто. Видно було річку, що срібною стрічкою звивалася між старими будівлями, [27] садки й невеличку дерев'яну церкву, а віддалік — пагорб із руїнами замку.

Річка правила за природну межу пекаревого садка. Над водою росла карячкувата верба. З неї можна було вудити рибу. Єва-Лотта, Андерс і Калле часто так і робили, і, звісно, Єва-Лотта завше захоплювала найкраще місце.

— Цирк має бути коло пекарні, — мовила Єва-Лотта. — Біля задньої стіни.

Калле й Андерс кивнули.

— Позичимо брезент, — мовив Андерс, — відгородимо місце, поставимо лавки для глядачів. І цирк готовий!

— А може, все ж таки приготуємо кілька циркових номерів? — поглузував Калле. — Тобі, звісно, здається, що, як тільки ти покажешся,

люди покотяться зі сміху, отже, тобі не треба й готуватися. А от нам треба й про акробатику подумати та й ще про щось!

— Я буду їхати верхи! — заявила Єва-Лотта. — Візьму нашу кобилу, що возить хліб. Ох, як буде гарно!

Вона послала рукою поцілунок уявним глядачам.

— Наїзниця Єва-Лотта! Уявляєте собі! — вигукнула вона.

Калле й Андерс закохано дивилися на неї. Ну, звісно, то буде на що поглянути! І артисти ревно взятися до праці.

Важко було вибрати краще місце за те, що його порадила Єва-Лотта. Південна стіна пекарні творила гарне тло цирковим номерам. На чималому моріжку могла поміститися й арена, й глядачі. Треба тільки було дістати брезент, щоб завісити арену, а тоді розсунути його, як почнеться вистава. [28]

Важче було владнати справу з убиральнею для артистів. Але метка на вигадки Єва-Лотта й тут швидко знайшла раду. Над пекарнею було горище; через великий отвір із сонячного боку туди можна було подавати речі без ніякої драбини.

— А як туди можна подавати, то можна й звідти діставати, — мовила Єва-Лотта. — От ми й будемо діставатися звідти. Прив'яжемо мотузку і з'їжджатимемо нею на арену щоразу, як треба буде виступати. А коли виступ скінчиться, нишком утечемо, щоб глядачі не помітили, виліземо на горище сходами й знову чекатимемо, поки настане черга з'їжджати на виступ. Страх як оригінально, правда?

— Так, оригінально, — погодився Андерс. — А як ти ще й кобилу вмовиш спускатися мотузкою, то буде ще оригінальніше. Але це вже,

мабуть, трохи важча справа. Бо хоч вона й муштрована та слухняна, а все ж для неї є межа.

Про таке Єва-Лотта не подумала. Але не хотіла відмовлятися від своєї блискучої ідеї.

— Коли мені треба буде їхати, хтось із вас стане конюхом і проведе кобилу просто через залу для глядачів, поставить під отвором і я — гоп! — з'їду мотузкою просто їй на спину.

Відразу ж таки почали готуватися. Калле позичив брезент у свого тата, Андерс поїхав велосипедом за місто до тартака й купив мішок тирси посипати арену. Потім вони прилаштували на горищі мотузку й заходилися з'їжджати нею через отвір. І так захопилися, що майже забули про все інше.

Серед тієї забави приплентався дядько Ейнар.

— Як це він цілий ранок висидів сам, — шепнула хлопцям Єва-Лотта.

— Хто з вас піде вкинути мого листа? — гукнув дядько Ейнар. [29]

Усі троє перезирнулися. Властиво, ніхто не хотів іти. Та враз у Калле прокинулось почуття обов'язку. Дядько Ейнар — особа підозріла, а листування підозрілих осіб треба контролювати.

— Я піду! — відповів він.

Єва-Лотта й Андерс, приємно вражені, глянули на нього.

— Правдивий скаут: завше готовий! — мовив дядько Ейнар.

Калле схопив листа й побіг. За рогом, де вже його не могли побачити, він відразу кинув оком на адресу.

На конверті стояло: "Панні Лолі Гельберг, Стокгольм, до запитання".

"До запитання" означало, що адресат має сам одержати на пошті листа, це Калле вже знав.

"Щось тут непевне, — подумав Калле. — Чому він не пише їй додому?"

Калле витяг свого записника й розгорнув там, де був заголовок: "Список підозрілих осіб". Раніше в списку було чимало "підозрілих осіб". Та потім Калле, знітивши серце, довелося викреслювати їх одну по одній, бо нікого з них не пощастило спіймати на якомусь злочині. Тепер у списку була тільки одна особа — дядько Ейнар; прізвище його Калле підкреслив червоним олівцем, а нижче дуже докладно перерахував його прикмети. Далі йшов новий заголовок: "Особливо підозрілі обставини", і там стояло: "Має відмикачку й кишеньковий ліхтарик". Звісно, Калле теж мав ліхтарика, але це зовсім інша річ!

Калле виловив із кишені олівчика, сперся на паркан і дописав: "Листується з панною Лолою Гельберг, Стокгольм, до запитання".

Потім помчав до найближчої поштової скриньки й за хвилю вже був у "Калотані" — так вони назвали свій цирк після довгої поважної наради. [30]

— А що це означає? — спитав дядько Ейнар.

— "Ка" — Калле, "Лот" — Лотта і "Ан" — Андерс, — пояснила Єва-Лотта. — До речі, вам не можна дивитися на наші проби.

— Яка жорстока заборона, — забідкався дядько Ейнар. — Що ж я цілий день робитиму?

— Ідіть ловити рибу, — порадила Єва-Лотта.

— О Боже! Ти хочеш, щоб зі мною стався нервовий напад?

"Дуже непосидюща натура", — подумав Калле.

Однак Єва-Лотта була невблаганна. Вона безжалісно випровадила дядька Ейнара. І артисти цирку "Калотан" знову заходились пильно тренуватися. Андерс був найдужчий і найспритніший, тому цілком справедливо став директором цирку.

— Але я теж хочу трішки порядкувати, — заявила Єва-Лотта.

— Ну, ні! Коли вже я директор, то вам порядкувати зась!

Директор поклав собі створити справді гарну акробатичну трупу і змусив Калле та Єву-Лотту тренуватися кілька годин поспіль.

— Ну от, — нарешті вдовольнився він, коли усміхнена Єва-Лотта в блакитному гімнастичному вбранні випросталася, стоячи однією ногою на його плечі, а другою на плечі Калле. Хлопці, в свою чергу, впиралися розставленими ногами в зелену дошку гойдалки. Єва-Лотта опинилася так високо, що аж трохи злякалася. Але вона нізащо в світі не призналася б, що їй аж млосно стає, коли дивиться вниз.

— От було б гарно, якби ти постояла трохи на руках, — видавив із себе Андерс, намагаючись утримати рівновагу. — Це б сподобалося глядачам.

— Було б ще краще, якби ти постояв на голові, [31]— коротко відрубала Єва-Лотта. — Це глядачам ще більше сподобалося б.

Зненацька в садку почувся страшний вереск, розпачливий крик істоти, що попала в тяжку біду.

Єва-Лотта зойкнула і, ризикуючи життям, стрибнула на землю.

— Ой, що це? — вигукнула вона.

Всі троє вибігли з цирку. Раптом їй назустріч викотився, жахливо тарабанячи, якийсь сірий клубок. То він так страшно верещав. Виявилося, що то Євина-Лоттина кицька.

— Тусе, Тусенько, що з тобою? — відсапуючись, питала дівчина. Вона спіймала кицьку, хоч та дряпалася й кусала її. — О, гляньте! І не соромно! Хтось прив'язав калатало, щоб налякати бідолаху до смерті!

До кицьчиного хвоста був прив'язаний шнурочок із консервною бляшанкою на кінці, що торохтіла за кожним порухом. Єва-Лотта заплакала.

— Якби я знала, хто це зробив, я б...

Вона підвела очі. За два ступні від неї стояв дядько Ейнар і весело реготав.

— Ой, не можу! Зроду ще такої кумедії не бачив! [22]

Єва-Лотта підбігла до нього.

— Це ви зробили?

— Що зробив? О Боже, як та кицька вистрибувала! Навіщо ти відчепила бляшанку?

Єва-Лотта крикнула й кинулась на нього. Вона молотила його кулаками і, плачучи, проказувала:

— Який жах, яка підлота, я вас ненавиджу!.. Веселе іржання затихло. Обличчя дядькові Ейнарові раптом змінилося. На ньому проступила лють, Калле з Андерсом, що напружено стояли осторонь, ужахнулися. Дядько Ейнар міцно схопив Єву-Лотту й засичав:

— Цить, шмаркачко! А то я з тебе кістки витрушу!

Єва-Лотта хапнула повітря. Руки їй безсило опали, так цупко тримав їх дядько Ейнар. Вона злякано втупилася в нього. Врешті він відпустив дівчину, трохи зніяковіло провів рукою по чубові, тоді всміхнувся й мовив:

— Що це ми затіяли? Зчепилися, як боксери, і за що, спитати б? Але перший раунд виграла ти, Єво-Лотто!

Єва-Лотта нічого не сказала. Вона взяла кицьку, повернулася й пішла геть, високо звівши голову.

4

Калле не міг спати, якщо в кімнаті були комарі. Ось і тепер його збудив якийсь ненажера.

— Чортяко! — промимрив він. — А хай би ти здох!

Калле почухав підборіддя, де його вкусив комар. Потім глянув на годинника. Скоро перша. В таку пору всі чесні люди давно вже сплять. [33]

"До речі, — мовив він сам до себе, — цікаво, чи спить той котячий кат?"

Він нишком підійшов до вікна й виглянув надвір. У мансарді світилося.

"Якби він більше спав, то, може, не був би такий непосидющий, а якби не був такий непосидющий, то, може, більше б спав".

Дядько Ейнар немов почув його слова, бо ту мить в мансарді згасло світло. Калле хотів уже шаснути знову до ліжка, коли це враз сталося таке, що він аж очі витріщив. Дядько Ейнар обережно виглянув у відчинене вікно і, переконавшись, що поблизу нікого немає, виліз на пожежну драбину, а за хвилю вже був на землі. Під пахвою він щось ніс. Швидкою ходою він рушив до повітки з городнім причандаллям коло пекарні.

Спершу Калле нічого не втямив. Він був такий вражений, що просто розгубився. Та ось його заполонила ціла хвиля думок, здогадів і запитань. Він аж тремтів з напруження й утіхи. Нарешті таки попався йому справді підозрілий тип! Підозрілий не тільки з першого погляду, але й після докладнішого вивчення. Бо ж таки підозріло: доросла людина серед ночі вилазить у вікно! Якби в нього було чисте сумління, то він вийшов би сходами, як усі люди.

"Висновок номер один: він не хотів, аби хтось із хатніх чув, що він виходить, — мовив Калле сам до себе. — Висновок номер два: він вийшов, бо задумав щось непевне. Ой, ой, а я стою, як пень, і нічого не роблю!"

Калле натяг штани так швидко, що йому позаздрив би кожний пожежник. Він гайнув сходами якомога тихіше, палко прагнучи одного: аби тільки не почула мама. [34]

Ось і повітка! Чому дядько Ейнар пішов саме сюди? О Боже, а що, як він хоче взяти якусь ломаку й замордувати когось?

Дядько Ейнар увижався вже Калле тим убивцею, що його він так довго шукав, містером Гайдом, що виходить на лихі вчинки, як тільки над містом заляже ніч.

Двері в повітці були прочинені. Але дядька Ейнара не було. Калле розгублено оглянувся. Зненацька він завважив темну постать, що швидко віддалялася. Ось вона завернула за ріг і зникла.

Калле стрепенувся й кинувсь навздогін. Швидше, поки не сталося лиха! Та враз він подумав: а що, властиво, він може зробити? Що він скаже дядькові Ейнарові, коли наздожене його? А раптом той уб'є його? Може, піти в поліцію? Але ж туди не підеш так просто й не скажеш: "Той чоловік лазить уночі крізь вікно. Арештуйте його!" Нема ж такого закону, що забороняв би лазити вночі крізь вікно, як комусь заманеться. Та й відмикачку теж, мабуть, не заборонено мати. Ні, в поліції тільки знімуть його на глузи!

Однак стривай — де ж дядько Ейнар? Калле загубив його. Той наче крізь землю провалився. Ну, то не треба й клопотатися! Тільки, звісно, шкода, що загубився слід. Хоч Калле й не намірявся відверто виступити проти дядька Ейнара, а все ж як детектив він зобов'язаний був піти за ним назирці й прослідкувати, що той робитиме. Бути нечутним, непомітним свідком, що колись підведеться й скаже: "Панове судді! Людина, що сидить нині на лаві підсудних, уночі на двадцяте липня вилізла у вікно з верхнього поверху будинку пекаря Лісандера, спустилася пожежною драбиною, рушила до повітки з городнім причандаллям того ж таки пекаря, а тоді..." Ото ж бо [35] й воно! Що він

тоді зробив? Цього Калле ніколи не годен буде сказати, бо дядько Ейнар зник.

Пригнічений Калле вернувся назад. На розі вулиці стояв поліцай Б'єрк.

— Ти чого вештаєшся серед ночі? — спитав він.

— Ви не бачили, сюди не йшов чоловік? — схвильовано спитав Калле.

— Чоловік? Ні. Крім тебе, я нікого не бачив. Ну, гайда спати! Я б залюбки й сам пішов, якби міг.

Калле рушив далі. Не бачив нікого! Дідько його знає, що ті поліцаї бачать! Навіть якби пройшла ціла футбольна команда, вони б не помітили! Хоч для Б'єрка Калле ладен був зробити виняток. Він усе ж таки кращий за інших поліцаїв. Але сказав же: "Гайда спати!" Чувано таке? Єдиного, хто щось та бачить, поліцай офіційно посилає спати! Не дивно, що й стільки злочинів стається! Але тепер справді нема іншої ради, тільки йти спати. Калле так і зробив.

Другого Дня в цирку "Калотан" знову було тренування.

— А дядько Ейнар ще не встав? — спитав Калле в Єви-Лотти.

— Не знаю, — відповіла Єва-Лотта, — та й не хочу знати. Хоч би до полудня не розплющував своїх баньок, щоб Тусе трохи заспокоїлась.

Проте дядько Ейнар не загаявся. Він приніс чималий пакунок шоколадних цукерків і кинув його Єві-Лотті.

— Може, циркова зірка хоче підживитися?

Єва-Лотта завзято боролася сама з собою. Щоправда, вона любила шоколадні цукерки, але ж солідарність із Тусе вимагала кинути пакуночок назад і спокійно сказати: "Дякую, не хочу!" Єва-Лотта зважила в руці пакунок. Ні, не легко було виявляти [36] гордощі. А що, як узяти один цукерок, а решту вернути? А тоді дати Тусе цілу салаку? Ні, мабуть, негарно.

Та Єва-Лотта так довго вагалася, що пропустила нагоду зробити широкий жест. Дядько Ейнар став на руки, а віддати пакунок із цукерками людині, що стоїть на руках, не так і легко. Тож Єва-Лотта залишила пакунок у себе, хоч добре розуміла, що це означає замирення. Вона пообіцяла собі дати Тусе дві салаки й надалі ставитись до дядька Ейнара чемно, але холодно.

— Хіба в мене погано виходить? — спитав дядько Ейнар, знову ставши на ноги. — Не знайдеться місця й для мене в цирку "Калотан", ні?

— Ні, дорослих ми не беремо, — заявив директор Андерс.

— Ніхто мені не співчуває, — зітхнув дядько Ейнар. — Що ти скажеш, Калле, хіба ж не жорстоко зі мною поводяться, га?

Та Калле не чув його слів. Він заворожено дивився на якусь річ, що випала дядькові Ейнарові з кишені, як той ходив на руках. Відмикачка! Он вона лежить у траві... Треба тільки нахилитися... Однак він стримався.

— Жорстоко? Чого? — мовив Калле й наступив ногою на відмикачку.

— Отже, не хочете, щоб я грався з вами, — поскаржився дядько Ейнар.

— Знову своєї, — мовила Єва-Лотта.

Калле радів, що на нього ніхто не дивився. Він відчував під босою ногою відмикачку. Тепер лишилося тільки підняти її і сказати дядькові Ейнарові:

— Нате, ось ви загубили!

Але на таке він не здобувся. Натомість непомітно сховав відмикачку до своєї кишені. [37]

— На свої місця! — вигукнув директор цирку, і Калле стрибнув на дошку гойдалки.

Тяжке життя в циркового артиста! Проби й знову проби! Немилосердно пече липневе сонце, і піт дзюрком тече з "Трьох відчайдушних" — найкращої скандинавської акробатичної трупи. Саме так Єва-Лотта назвала її в афішах, що були розклеєні на всіх сусідніх будинках.

— Чи не хочуть троє відчайдушних по булочці? У вікні пекарні з'явилося добродушне обличчя пекаря Лісандера. Він тримав деко зі свіжими булочками.

— Дякуємо, — мовили циркові артисти. — Може, потім? Голодні собаки краще гавкають.

— Я ще зроду не була така стомлена! — мовила Єва-Лотта.

Пакунок від цукерків давно вже був порожній, та й шлунок теж. І не диво, після стількох вправ!

— Авжеж, не завадило б трохи відпочити, — мовив Калле й витер з чола піт.

— Навіщо ж ви тоді вибрали мене директором, коли самі порядкуєте? — розсердився Андерс. — Нічого собі "відчайдушні"! Треба було написати в афішах — "ненажери".

— Голод не свій брат, — мовила Єва-Лотта й побігла до кухні по сік.

А коли пекар подав крізь вікно цілий пакунок свіжих булочок, то директор цирку тільки безнадійно зітхнув, хоч у душі й сам був радий. Він наминав дужче за інших. Дома в нього рідко бували булочки — надто багато випадало на них ротів. Щоправда, тато не раз казав: "Ось я вас зараз пригощу". Але пригощав не булочками, а різками. А що Андерс уже досхочу наївся тих ласощів, то й намагався якнайменше [38] бувати вдома. Йому більше подобалося в Калле і в Єви-Лотти.

— Гарного ти маєш тата, — мовив Андерс, смачно кусаючи булочку.

— Найкращого з усіх, — погодилась Єва-Лотта. — А який він веселий! І страх любить, щоб усюди був лад. Мама каже, що вже стомилася від нього. Тато не зносить філіжанок з відбитими вушками. Каже, що мама, я і Фріда тільки те й робимо, що товчемо від них вушка. Вчора він пішов і купив два десятки нових філіжанок, а як приніс їх додому, то взяв молоток і рівненько повідбивав усі вушка. "Це, щоб ви не мали з ними клопоту", — каже. Мама так сміялася, що їй аж живіт заболів. — Єва-Лотта сягнула ще по одну булочку. — Але дядька Ейнара тато не любить, — додала вона.

— Може, він і йому вушка повідбиває? — зрадів Андерс.

— Хтозна. Тато каже, що, звісно, поважає родичів, та коли мамині кузени, тітки, дядьки або ще якісь там свояки товчуться в нас, то він волів би опинитися десь у самітній камері якнайдалі звідси.

— Мені здається, що дядькові Ейнарові більше пасувала б камера, — швидко мовив Калле.

— Аякже, — зауважив Андерс, — ти, звісно, ви-нюшив, що дядько Ейнар півсвіту вирізав, га?

— Глузуй чи не глузуй, а вже що я знаю, те знаю!

Андерс і Єва-Лотта зареготали.

"А що, власне, я знаю? — міркував Калле згодом, коли скінчилося тренування. — Знаю тільки те, що нічогісінько не знаю".

Він посмутнів. Та раптом згадав про відмикачку і мало не застрибав з радощів. Він має в кишені відмикачку, і її не завадило б випробувати на чомусь! Замкнених дверей — ось чого йому було [39] треба. А чому б не випробувати її на тих дверях, які відмикав дядько Ейнар? На дверях до підземелля в зруйнованому замку!

Калле довго не розмірковував. Побіг вулицями, боячись зустріти когось знайомого, що напроситься йти з ним. А коли досяг пагорба, то так помчав звивистою стежкою, що, опинившись нарешті перед замкненими дверима, аж мусив хвильку відсапнутись. Рука його ледь тремтіла, як він стромляв відмикачку в шпарку на ключ. Чи пощастить відчинити двері?

Спершу здавалося, що не пощастить. Та подлубавшись трохи, Калле відчув, що замок подався! Он як просто! Він, Калле Блюмквіст, відчинив двері відмикачкою! Двері зарипіли на залізних завісах. Хвилину Калле вагався. Якось моторошно було спускатися самому в темне підземелля. Та й прийшов він сюди тільки випробувати відмикачку. Але як уже вхід вільний, то треба дурному бути, щоб ще раз не спуститися вниз. І Калле рушив сходами, пишаючись, що він єдиний у місті має таку можливість. Треба буде ще раз підписатися на мурі. І як справді він, Андерс і Єва-Лотта колись прийдуть сюди, то він їм покаже, що підписався двічі, отже, й побував тут двічі.

Та що це? На мурі немає ніяких підписів! Усе закреслено товстими рисками, так щоб ніхто не зміг прочитати.

— От тобі й на! — мовив Калле вголос.

Може, тут живе якийсь старезний привид, що йому не подобаються написи на мурах, і він ходить та закреслює їх? Калле здригнувся. Але ж хіба привиди мають олівці? Ні, навряд чи мають. А все ж хтось підписи закреслив!

— Як це я відразу не здогадався? — прошепотів Калле. — Дядько Ейнар! Звісно ж! [40]

Він-бо тоді не хотів, щоб вони писали свої прізвища, а тепер узяв і закреслив їх. Усе зрозуміло, дядько Ейнар не хоче, аби хтось, випадково зайшовши до підземелля, дізнався, що вони тут були. Та коли ж він устиг? Адже як вони тоді виходили, підписи напевне не були закреслені.

— Ну й дурний же я! — вигукнув Калле. — Таж уночі!

Дядько Ейнар цієї ночі ходив до замку. Того він і купив ліхтарика. Та чи справді він стільки клопотався, аби лиш затерти їхні прізвища на мурі? Навряд. Чого ж тоді він заходив до повітки з городнім причандаллям? По олівець, чи що? Калле глузливо посміхнувся. Потім оглянувся, чи не зосталося ще якогось сліду, що дядько Ейнар таки був тут. Крізь невеличке віконце просмикувалося трохи світла, але замало, щоб освітити всі кутки й закутки. До того ж дядько Ейнар міг навідатись і в інші льохи, не тільки в цей, найближчий до сходів, де вони були підписалися на мурі. Підземелля велике; темні переходи розгалужуються навсібіч. Калле не мав бажання провадити далі пошуки під темним склепінням. Та й нічого б ті пошуки йому не дали, бо ж він не мав чим присвітити.

Одне було певне: дядько Ейнар не дістане своєї відмикачки, це вже Калле вирішив. Щоправда, на хвильку в ньому озвалося сумління — мовляв, негарно затаювати чужі речі. Проте Калле швидко притлумив його. Навіщо дядькові Ейнарові відмикачка? Хтозна, які ще двері він наміряється нею відчинити? Як Калле не помилився в своїх припущеннях, що дядько Ейнар особа підозріла, то він, властиво, дуже добре зробив, забравши відмикачку. І, врешті, надто вже йому кортіло самому її мати. Тепер вони з Андерсом і Євою-Лоттою зможуть влаштувати в [41] підземеллі свій штаб і, либонь, ще й вивідають, чого туди ходив дядько Ейнар.

"А це найважливіше", — твердо сказав собі Калле.

Він уже хотів іти, як раптом біля сходів помітив щось біле. Він швидко нахилився й підняв його. То була перлина, біла, лискуча перлина.

5

Калле лежав горілиць під грушею. Він хотів подумати, а так лежачи йому найкраще думалося.

"Звісно, може бути, що перлина лежала там від часів Густава Васи(1). Якась недбала шляхтянка лазила в льох по пиво й порвала своє намисто, — розмірковував детектив Блюмквіст. — Але чи має таке припущення підставу? Коли доскіпуєшся до якогось злочину, — вів Калле далі, обернувшись так, щоб дивитися в вічі своєму уявному співрозмовникові, — треба завше враховувати ймовірність. А ймовірність каже, — знаменитий детектив луснув кулаком по землі, — що перлина не лежала там від часів Густава Васи, бо за стільки років знайшлося б кому й без мене помітити її. До того ж якби перлина там лежала позавчора, коли ми були в підземеллі, то такий спостережливий хлопець, як я, мав би її вже тоді побачити. Тим паче, що я пильно обстежив долівку. Що ж тут такого, — Калле скромно відмахнувся,

звертаючись до уявного співрозмовника, що, мабуть, висловлював своє захоплення, — це ж азбука детектива! Отже, який можна зробити висновок? Найімовірніше, що перлину загубив так званий дядько Ейнар, коли приходив туди вночі. Чи маю я слушність?" [42]

(1) Густав Васа (1496-1560)-шведський король.

Певне, уявний співрозмовник не заперечував, бо знаменитий детектив Блюмквіст повів далі:

"Можна, звісно, спитати: чи бачив коли хто дядька Ейнара з намистом на шиї? Либонь, він ходить і аж сяє перлинами й самоцвітами? — знаменитий детектив рішуче ляснув долонею по землі. — Отже ж ні! Тому, — він узяв свого уявного співрозмовника за петельки, — коли той дядько Ейнар розкидає перлини, то я маю право вважати це за вельми підозрілу обставину, чи як ви гадаєте?"

Цього ніхто не заперечував.

"Але я не з тих, хто виносить присуд на підставі самих тільки непрямих доказів. Справу треба дослідити, і я беру на себе сміливість заявити, що мені це до снаги".

Уявний співрозмовник став так палко запевняти, що панові Блюмквістові до снаги будь-яка справа, аж нарешті самому панові Блюмквістові та хвала видалась трохи надмірною. [43]

"Та годі, не перебільшуйте, — лагідно сказав він. — Найкращий детектив за всю історію людства? Це вже трохи занадто. Лорд Пітер Вімсей теж непоганий детектив".

Калле дістав свого записника. Під заголовком "Надто підозрілі обставини" він дописав: "Відвідує вночі руїни замку. Губить перлини".

Він перечитав наново все, що було написане про дядька Ейнара. Непогано! Тепер лишається ще одне: відбиток пальців! Калле цілий ранок пробував його здобути. Кружляв годинами навколо своєї жертви й підступно підсовував їй подушечку з фарбою зі свого іграшкового друкарського приладдя, сподіваючись, що дядько Ейнар ненароком притулить пальця спершу до подушечки, а тоді до аркушика паперу. Та, хоч як дивно, дядько Ейнар не спіймався в його пастку.

"Звісно, має досвід", — хмикнув Калле.

Доведеться, мабуть, приспати його хлороформом і зробити відбиток, поки він буде без пам'яті.

— Ти собі тут вилежуєшся, а за чверть години має початися вистава!

Андерс перехилився через огорожу й злісно поїдав очима Калле. Знайшов коли байдикувати! Калле підвівся. Нелегко бути водночас детективом і цирковим артистом! Він проліз у дірку в огорожі й побіг з Андерсом до цирку.

— Хтось уже прийшов? — спитав, відсапуючись, Калле.

— Ще б пак! — відповів Андерс. — Жадного вільного місця. — То ми тепер майже багаті?

— Вісім п'ятдесят, — відповів Андерс. — Тобі треба змінити Єву-Лотту в касі, а ти натомість розлігся собі, як паша.

Вони кинулися сходами на горище. Там стояла Єва-Лотта й зазирала в щілину між дверцятами. [44]

— Повна зала, — мовила вона.

Калле підійшов і собі зазирнув. Зібралися всі діти з їхнього кварталу та ще й чимало "чужоземців". На передній лавці, крім того, розсівся дядько Ейнар, коло нього сиділи пекар і пані Лісандер, а за ними Калле примітив і своїх тата й маму.

— Я так хвилююся, що мені аж ноги підгинаються, — жалібно сказала Єва-Лотта. — Будьте готові до того, що в акробатичному номері я звалюся вам на голову. І кобила нині в поганому гуморі, боюся, що пропаде моя їзда.

— Гляди, не осором нас, — попередив її Андерс.

— Час починати! — гукнув дядько Ейнар.

— Ми самі знаємо, коли починати, — сердито завважив директор до артистів.

А проте надів свій циліндр, чи, радше, циліндр пекаря Лісандра, відчинив дверцята, схопився за мотузку й з'їхав на арену. Єва-Лотта загула, наче в сурму, і глядачі прихильно заплескали. Тим часом Калле збіг сходами, відв'язав від дерева кобилу й повів її поміж лавками перед очима в захоплених глядачів. Директор зняв циліндра, вишукано вклонився, взяв з-під стіни батога й ляснув ним, І він, і глядачі сподівалися, що кобила бадьорим чвалом побіжить навколо арени, але вона не мала наміру бігти, а просто безтямно втупилася в глядачів. Директор ще раз ляснув батогом і прошепотів так, що всі почули:

— Ну, гайда, стерво!

Кобила нахилила голову й скубнула кілька травинок, що пробилися крізь тирсу. З горища долинув притлумлений сміх. То не витримала наїзниця, дожидаючи свого виходу. Глядачі теж тішились, а надто дядько Ейнар і Євина-Лоттина мама. Тоді втрутився конюх Калле. Він узяв кобилу за вуздечку й повів простісінько під отвір. Єва-Лотта

схопилася за мотузку, лаштуючись з'їхати нею просто кобилі на спину. [45]

Та враз кобила стрепенулася й стрибнула так, що не соромно було б і цирковому скакунові. І коли Єва-Лотта з'їхала мотузкою, то їй не було куди сісти. Вона так і лишилася висіти на мотузці, жалісливо дриґаючи ногами. Нарешті Андерсові й Калле пощастило підвести до неї кобилу, й дівчина ляпнулась їй на спину. Андерс заляскав батогом, і кобила поважно затюпала навколо арени. Єва-Лотта босими ногами стискала їй боки, щоб трохи підігнати, та все дарма.

— Паскудо! — просичала Єва-Лотта. Та лайка теж не подіяла на кобилу.

Вся надія була на те, що кобила бігтиме по арені швидким чвалом і своїми вистрибами бавитиме глядачів, аби ті не помітили, які прості штуки виробляє сама Єва-Лотта. Однак тепер, як кобила відмовилась хоч трохи помогти, номер нічим не можна було прикрасити, і він здавався вельми жалюгідним.

"А я ж її стільки років годувала вівсом", — гірко подумала Єва-Лотта.

Врешті розлючений директор ляснув батогом кобилі перед самим носом, і та з ляку стала дибки. Через те кінець номера вийшов справді драматичний і набагато поліпшив загальне враження.

— Якщо ми завалимося ще й з акробатикою, — сказав Андерс, коли вони знову вилізли на горище, — то доведеться повернути гроші за квитки. Гарний мені цирковий скакун, що спиняється й скубає траву! Та це ж ганьба! Бракує тільки, щоб Єва-Лотта почала їсти булочки під час акробатичного номера!

Та Єва-Лотта не почала їсти булочки, і "Троє відчайдушних" мали великий успіх. Дядько Ейнар зламав галузку білого бузку й підніс Єві-

Лотті, шанобливо вклонившись. Решта номерів вийшли не на такому високому рівні, проте всім дуже сподобався блазень, а також пісенька Єви-Лотти. Властиво, в Цирку не співають пісеньок, але треба було заповнити [47] програму, і Єва-Лотта сама ту пісеньку склала. В ній головним чином ішлося про дядька Ейнара.

— Слухай, Єво-Лотто, — сказала мама, коли дівчина скінчила, — негарно так насміхатися зі старших!

— З дядька Ейнара гарно, — відповіла Єва-Лотта. Після вистави пані Лісандер запросила артистів на каву до альтанки. Бакалійник Блюмквіст і пекар Лісандер любили сидіти там і балакати про політику. Часом вони розповідали якусь цікаву історію, і тоді Єва-Лотта, Калле й Андерс примощувалися десь і собі послухати.

— Дивіться, справді нині всі вушка коло філіжанок цілі, — мовив пекар. — Диво та й годі. Що з тобою сталося, люба Міє? — Він лагідно поглянув на дружину. — Невже в тебе було стільки роботи, що ти не встигла відбити жадного вушка?

Пані Лісандер весело засміялася й подала пані Блюмквіст солодке тістечко. Пекар упхав своє огрядне тіло в плетене крісло й цікавим оком позирнув на кузена своєї дружини.

— Тобі не нудно тинятися цілий день без діла? — спитав він.

— Я не скаржусь, — відповів дядько Ейнар. — Без роботи я можу обійтися. А от сплю погано.

— Я дам тобі насонних порошків, — мовила пані Лісандер. — Я десь маю ще ті, що їх приписав лікар, як мені боліла рука.

— А чи не краща за порошки робота? — мовив пекар. — Ось устань о четвертій ранку, поможи мені в пекарні, і запевняю тебе, що на сон не будеш нарікати!

— Дякую, я волію порошки, — відповів дядько Ейнар.

Знаменитий детектив Блюмквіст, що сидів коло своєї мами з другого кінця столу, подумав: "Є ще [48] один засіб проти безсоння — лежати в ліжку. А як товчешся цілі ночі, то й не диво, що ока не можеш склепити. Та вже порошки його напевне присплять!"

Андерс і Єва-Лотта вже випили каву. Вони сиділи на моріжку перед альтанкою й свистіли на травинках, вельми вдоволені тими пронизливими згуками, що їм щастило добути. Калле саме хотів прилучитися до них. Та враз йому сяйнула одна думка. Блискуча, геніальна думка, гідна знаменитого детектива!

Він кивнув сам собі головою:

"Авжеж, так я й зроблю!"

Тоді схопився, зірвав травинку й радісно засвистів.

6

Звісно, він ризикував. Але ж детектив мусить ризикувати. Бо як ні, то краще й не думати про фах детектива, а продавати собі гарячі ковбаски абощо. Калле не боявся. Хоч, звісно, хвилювався, та ще й добре хвилювався.

Він навів будильник на другу годину. Наче досить. Скільки треба чекати, щоб насонний порошок подіяв? Калле добре не знав. Та о другій годині дядько Ейнар напевне вже спатиме як убитий. І тоді він виконає свій задум. Бо як ти вже врешті спопав підозрілу особу, то конче маєш

дістати відбиток її пальців. Добре знати прикмети, родимки тощо, але все це годі й рівняти до порядного відбитка пальців.

Калле ще виглянув у вікно, перше ніж лягти в ліжко. Білі фіранки на вікні навпроти легенько колихалися від вечірнього вітру. В тій кімнаті мешкав дядько Ейнар. Може, він саме випив насонний порошок і лаштується лягти. Калле схвильовано потер Долоні. Немає нічого страшного. Скільки разів вони з Євою-Лоттою і Андерсом лазили тією пожежною [49] драбиною, ще навіть цієї весни, як утворили на горищі в Єви-Лотти розбійницьку ватагу. А коли дядько Ейнар зумів вилізти з вікна, то Калле зуміє в нього залізти.

"Отже, о другій, щоб мені з цього місця не зійти!"

Калле заліз під ковдру і відразу заснув. Проте спав неспокійно; йому снилося, що дядько Ейнар женеться за ним у пекаревому садку. Калле біг щосили, та дядько Ейнар наздогнав його. Врешті він схопив Калле ззаду за коміра й сказав:

"Ти хіба не знаєш, що всі детективи повинні мати на хвості прив'язану бляшанку з-під консервів, щоб чути було, як вони надходять?"

"Але ж у мене немає хвоста", — виправдовувався бідолашний Калле.

"Як немає? А це що таке?"

Калле озирнувся й побачив, що має такого самого хвоста, як кицька Тусе.

"От бачиш", — сказав дядько Ейнар і прив'язав йому консервну бляшанку.

Калле стрибнув кілька разів, і бляшанка жахливо заторохтіла. Калле був такий нещасний, що мало не плакав. Що скажуть Андерс і Єва-Лотта, коли він прийде до них і отак торохтітиме? Він уже ніколи не зможе гратися з ними. Ніхто не захоче товаришувати з хлопцем, що так страшенно торохтить. А ось і Андерс та Єва-Лотта. Стоять і сміються з нього.

"Таке завше буває з детективами", — сказав Андерс.

"Невже справді всі детективи мусять тягати на хвості бляшанку?" — допитувався Калле.

"Геть усі, — відповів Андерс, — так заведено".

Єва-Лотта затулила собі вуха й сказала:

"Пхе, як ти торохтиш!" [50]

Калле й сам розумів, що торохтить нестерпно. Справді, хоч вуха затуляй...

Калле прокинувся. Будильник! Боже, ну й дзвонить! Калле поспішив спинити їх і за хвилю зовсім прочумався. Дякувати Богу, в нього не було хвоста! Виявляється, в житті є багато за що дякувати! Та треба швидше братися до діла.

Він підбіг до шухляди. Там лежала подушечка з фарбою. Хлопець засунув її до кишені. Не забути паперу! Ну, все готове.

Калле дуже обережно зійшов сходами, поминаючи рипучі східці: він добре знає, на котрі краще не ставати.

"Усе гаразд, як кажуть злодії!" Калле справді було не страшно. Він легко переліз крізь дірку в огорожі й опинився в пекаревому садку. Яка глибока тиша! І як пахне бузок! А яблуні! Все зовсім не таке, як удень. І вікна всі темні, навіть дядькове Ейнарове!

По тілу йому пробіг мороз, коли він узявся за пожежну драбину. Вперше стало трохи лячно. Чи варто стільки морочитися через якийсь відбиток пальців? Він, властиво, не знав, навіщо йому знадобиться відбиток. "Але ж, — міркував Калле, — дядько Ейнар схожий на шахрая, а в усіх шахраїв треба брати відбитки пальців. Отже, в нього теж треба взяти. Азбука детектива", — підбадьорив себе знаменитий детектив і поліз драбиною вгору.

"А якщо дядько Ейнар не спить? Я вистромлю голову, а він гляне на мене з ліжка. Що тоді я скажу?"

Калле поліз уже трохи повільніше. "Добрий вечір, дядьку Ейнаре. Яка чудова нині погода! Я був саме надворі, і мені захотілось прогулятися пожежною драбиною!" Ні, таке не годиться. [51] "Мабуть же, тітка Мія дала йому міцного насонного порошку", — заспокоював себе Калле.

І все ж, перелазячи через підвіконня, він почувався приблизно так, наче всовував голову в змііне кубло.

В кімнаті було темно, але не так, щоб не можна роздивитися, куди йти. Тепер Калле скидався на боязку, цікаву ласичку, що готова чкурнути на першу ознаку небезпеки.

Он ліжко. Звідти чувся глибокий віддих. Слава Богу, дядько Ейнар спав! Калле тихенько переліз через вікно. Щомиті він спинявся й наслухував. Однак ніщо не ворушилося.

"Чи, бува, тітка Мія не дала йому трійла на мишей, бо надто він міцно спить", — міркував Калле.

Він ліг на живіт і став обережно плазувати до своєї жертви. Азбука детектива!..

Як йому пощастило! Дядько Ейнар звісив з ліжка праву руку. Тепер тільки прикласти пальця і... Але тієї миті дядько Ейнар щось промимрив уві сні й підніс руку до обличчя.

Стук-стук-стук!

"Невже в кімнаті є якась машина?" — здивувався Калле. Та це стукотіло його серце, наче хотіло вискочити з грудей.

А дядько Ейнар спав собі далі. Тепер його рука лежала на ковдрі. Калле видобув подушечку з фарбою, узяв дядька Ейнара за великий палець так легенько, наче то була жарина, й приклав його до подушечки.

— Пх-х! — засопів дядько Ейнар.

Лишилося ще вийняти папір! Ой лишенько, а де ж він? От халепа! Тут лежить його власний злочинець із намащеним пальцем, треба тільки зробити відбиток, усе йде, як по шнурочку, а він не може [52] знайти паперу! Ні, знайшов! У кишені штанів. Калле якнайобережніше притиснув дядьків Ейнарів палець до паперу. Все. Відбиток готовий, Калле був страх який радий, наче йому подарували білу мишу або щось інше з того, про що він стільки мріяв.

А тепер нечутно відплазувати назад і перелізти через вікно. Зовсім просто!

І все так би й вийшло, як він розраховував, коли б тітка Мія не кохалася у вазонах. Половина вікна була зачинена, і з того боку на підвіконні росла в горщечку маленька скромна пеларгонія. Калле обережно підвівся і...

Першої миті йому здалося, що то почався землетрус чи якесь інше стихійне лихо, — так раптом загуркотіло в кімнаті. Аж ні — то просто впав маленький вазон!

Калле, вже випростаний, стояв спиною до дядькового Ейнарового ліжка.

"Зараз я вмру", — подумав він, та й було чого вмерти.

Кожною своєю клітиною він чув, відчував і розумів, що дядько Ейнар прокинувся. І чому б мав не прокинутись, як вазон так загуркотів, наче розвалилась ціла квіткова крамниця!

— Руки вгору!

То був дядьків Ейнарів голос, але наче й не його. Бо в ньому забриніла криця.

Завше краще дивитися небезпеці у вічі. Калле обернувся й побачив просто себе револьвера. О, подумки він уже не раз опинявся в такому становищі й ніколи не розгублювався, а метким ударом приголомшував негідника, що націлився в нього, і, кажучи: "Не так швидко, добродію!" — спритно відбирав револьвер. А дійсність виявилася трохи інакша... Калле, звісно, доводилось лякатися на своєму віку. [53]

Наприклад, тоді, як на нього на майдані напав бухгалтерів пес або як одної зими, ковзаючись, полетів просто в ополонку. Але такого переляку, як тепер, він зроду ще не зазнав.

"Мамо!" — заволав у душі він.

— Ану, ближче! — звелів крицевий голос.

Як його ближче, коли замість ніг у тебе дві варені макаронний? Та все ж хлопець спробував.

— Що за мара? Це ти, Калле?

Криці в голосі вже не було, але говорив дядько Ейнар і далі не вельми привітно.

— Що ти тут робиш серед ночі? Кажи!

"Ох, тепер я пропав! — безгучно зойкнув Калле. — Що ж я йому скажу?"

У хвилину страшної небезпеки часом людину осяває рятівна думка. Калле враз згадав, що кілька років тому мав звичку ходити уві сні. Підводився [54] серед ночі й гуляв собі. Мамі довелось повести його до лікаря, і той приписав Калле якісь ліки.

— Ну, кажи! — допитувався дядько Ейнар.

— Як я тут опинився? — здивувався Калле. — Як зайшов сюди? Невже я знову почав блукати уві сні? О, згадав, ви мені снилися, дядьку Ейнаре ("Адже це правда", — подумав Калле), перепрошую дуже, що я збудив вас!

Дядько Ейнар сховав револьвера й поплескав Калле по плечі.

— Нічого, нічого, любий детективе. Це, певне, твої детективні химери водять тебе уві сні. Попроси маму, хай дасть тобі на ніч трохи брому, і все минеться. А тепер ходімо, я тебе випущу надвір.

Дядько Ейнар провів хлопця сходами й відчинив сінешні двері. Калле вклонився, а за мить уже прошмигнув крізь дірку в огорожі, як вугор.

— Наче вискочив з біди, — прошепотів Калле. Він почувався як людина, що тільки-но врятувалася з корабельної катастрофи. Ноги під ним якось дивно тремтіли. Він заледве видобувся сходами нагору, а доплентавшись до своєї кімнати, опустився на ліжко й тільки глибоко зітхнув.

— Наче вискочив з біди, — знову прошепотів він. Калле довго сидів на ліжку.

Який же небезпечний у детектива фах! Дехто гадає, що це звичайна робота, а хіба ж вона звичайна? Адже будь-коли можна опинитися перед націленим револьвером!

Помалу ноги перестали тремтіти. Страх, що паралізував його, минувся. Калле засунув руку в кишеню. Там лежав коштовний клаптик паперу. Калле вже не боявся, навпаки — почувався щасливим. Він обережно витяг папірця й сховав його в праву шухляду письмового столу, туди, де вже лежала [55] відмикачка, газета й перлина. Навіть мати на своє дитя не змогла б дивитися ніжніше, як Калле на речі, зібрані в шухляді. Він дбайливо замкнув шухляду й сховав у кишеню ключа. Потім вийняв записника й розгорнув на дядьковій Ейнаровій сторінці: треба було дещо додати.

"Має револьвера, — написав Калле, — і як спить, то тримає його під подушкою".

Влітку Лісандери мали звичку снідати на веранді. Вони саме взялися до каші, як неподалік з'явилися Андерс і Калле, щоб їх побачила Єва-Лотта. Калле дуже кортіло дізнатися, чи дядько Ейнар скаже щось про його нічні відвідини. Та дядько Ейнар їв собі кашу, наче нічого й не сталося.

— Ой лишенько, Ейнаре, — раптом похопилась пані Лісандер, — я вчора ввечері забула тобі дати насонних порошків!

7

— А все ж найцікавіше було готуватися, — сказав Андерс відразу після циркової прем'єри.

Звісно, вистава теж була цікава й весела, проте найбільше їм запам'яталися попередні дні, заповнені тренуванням і напруженою працею. Тепер недавні циркові артисти тинялися й не знали, до чого б їм узятися. Найменше страждав Калле. Обов'язки детектива сповнювали змістом усі його дні, а часом і ночі. Коли раніше він стежив за всім разом, то тепер зосередив свою увагу тільки на дядькові Ейнарові. Андерс і Єва-Лотта часто казали, що їм хочеться, аби дядько Ейнар швидше поїхав, а Калле жахався того дня, як його злочинець спакує валізку й вирушить у дорогу. Зникне підозріла особа, і життя [56] його стане порожнє й нецікаве. А ще гірше буде, коли дядько Ейнар поїде, перше ніж Калле встигне дослідити, в чому ж він завинив.

Що він злочинець, Калле ані на хвилю не сумнівався. Правда, всі попередні підозрілі особи врешті виявилися порядними людьми, принаймні Калле не зміг їх ні в чому звинуватити, та цього разу він був певний.

"Стільки доказів, що важко помилитися", — переконував себе Калле, як часом його посідав сумнів.

Проте Андерса та Єву-Лотту анітрохи не цікавила боротьба із злочинцями, і їх знемагала нудьга. На щастя, одного дня, як Андерс ішов з Євою-Лоттою Великою вулицею, поштарів Сікстен гукнув йому вслід:

— Дівчур!

І це тепер, як Андерсів і Сікстенів табори замирилися! Видко, Сікстен теж знудився й надумав поновити війну.

Андерс зупинився; Єва-Лотта й собі стала.

— Що ти сказав? — перепитав Андерс.

— Дівчур! — задерикувато мовив Сікстен.

— Ага. А я гадав, що мені вчулося. Шкода, але доведеться налупцювати тебе в таку спеку.

— О, прошу дуже! — мовив Сікстен. — Я тобі потім прикладу до лоба крижину. Якщо ти залишишся живий!

— Зустрінемось надвечір у Преріях, — мовив Андерс. — Іди підготуй свою маму, але обережно!

Вони розійшлися, і Андерс та Єва-Лотта, приємно схвильовані, пішли додому — попередити Калле. Адже починалась війна, що напевне прикрасить не один їхній літній день.

Калле мав роботу. Крізь дірку в огорожі він стежив за дядьком Ейнаром, що, як неприкаяний, тинявся [57] по садку. Калле не дуже хотілося відриватись від свого діла, але ж не можна було лишитися байдужим до Сікстенового виклику. Вони всі троє вмостилися в Євиній-

Лоттиній альтанці й заходились обмірковувати плани війни, коли це раптом вигулькнув дядько Ейнар.

— Ніхто зі мною не грається! — поскаржився він. — А що це у вас за рада?

— Починається війна, — коротко пояснила Єва-Лотта. — Андерс битиметься з Сікстеном.

— А хто такий Сікстен?

— Один із найдужчих хлопців у місті, — мовив Калле. — Андерсові напевно перепаде.

— Таки перепаде, — радісно погодився Андерс.

— Може, допомогти тобі? — запропонував дядько Ейнар.

Діти витріщилися на нього. Невже він справді гадає, що вони вплутають дорослого дядька в свою бійку? Аби він усе зіпсував?

— Ні, — сказав Андерс, невдоволений, що йому доводиться відповідати на таку дурницю. — Ні, це було б нечесно.

— Мабуть, що так, — погодився дядько Ейнар трохи ображено. — Зате було б доречно. Але ти ще надто малий і не можеш збагнути, що таке доречність. Цього вчаться поступово.

— Сподіваюся, що Андерс ніколи не навчиться такої дурниці, — бовкнула Єва-Лотта.

На це дядько Ейнар обернувся й пішов геть.

— Він наче розсердився, — мовила Єва-Лотта.

— Певне. Дорослі люди бувають часом дивакуваті, але цей усіх перевершив, — мовив Андерс. — І з кожним днем стає ще дивакуватіший.

"Гай, гай, аби ви знали!" — подумав Калле. [58]

Преріями звався громадський вигін на околиці міста, зарослий кущами. Його посіли діти. Тут вони робилися шукачами золота, долали Аляску, тут мушкетери влаштовували запеклі двобої, палали табірні багаття в Скелястих горах, тут полювали на африканських левів, шляхетні лицарі гарцювали на своїх гордовитих скакунах, жорстокі чиказькі гангстери несхибно стріляли зі своїх автоматичних пістолетів — усе залежно від того, який фільм ішов у міському кінотеатрі. Влітку, звісно, кінотеатр був зачинений, але це ще не безвихідь. Лишалося багато не доведених до кінця піратських воєн, та й до мирних забав Прерії теж надавалися.

Сюди й попростували Андерс, Калле та Єва-Лотта, сподіваючись цікавої пригоди. Сікстен зі своєю ватагою вже чекав там. Його приятелів звати було Бенка і Йонте.

— Ось той, хто влучить тебе в саме серце!— вигукнув Сікстен, вимахуючи жваво руками.

— Хто твої секунданти?— спитав Андерс, не звертаючи уваги на страшну погрозу. Він спитав тільки задля годиться, бо добре знав, хто буде секундантами.

— Йонте і Бенка!

— А он мої!— Андерс показав на Калле та Єву-Лотту.

— Яку ти вибираєш зброю?— спитав Сікстен, суворо дотримуючись звичаю.

Усі знали, що в них немає іншої зброї, крім кулаків. Та завше враження буває краще, як дотримуватися звичаю.

— Кулаки, — відразу, як усі й сподівалися, відповів Андерс.

І двобій почався. Четверо секундантів, стоячи на приписаній віддалі, так схвильовано стежили за [59] бійкою, що аж піт із них котився. А ті, що билися, скидались на клубок рук, ніг і розпатланих чубів. Сікстен був дужчий, зате Андерс виявився меткіший і спритний, мов вивірка. Йому від самого початку пощастило кілька разів влучно вдарити супротивника. Та це тільки ще дужче розпалило Сікстена. Андерсові довелося скрутно. Єва-Лотта кусала собі губи. Калле збоку позирнув на неї. Він залюбки й сам кинувся б у бійку задля Єви-Лотти. Та, на жаль, цього разу "дівчуром" названо Андерса.

— Тримайся, Андерсе!— щиро підбадьорювала хлопця Єва-Лотта.

Тепер і Андерс розпалився, він кинувся на ворога й ударами зблизька змусив його відступати. За правилами, такі двобої тривали не більше десяти хвилин. Бенка стояв із годинником у руці, а дуелянти, знаючи, який їм дорогий час, робили все, щоб виграти бій кожен на свою користь. Та ось Бенка вигукнув:

— Годі!

Сікстен та Андерс дуже неохоче послухалися наказу.

— Нічия, — оголосив Бенка.

Сікстен і Андерс потиснули один одному руку.

— Образу стерто, — заявив Андерс, — але завтра я ображу тебе, і ми битимемось далі.

Сікстен радо кивнув головою:

— Це означає війну Червоної та Білої Троянд! Сікстен і Андерс охрестили свої ватаги гучними назвами з історії Англії.

— Так, — урочисто мовив Андерс, — починається війна Білої й Червоної Троянд, і смерть поглине тисячі тисяч душ і понесе їх у своє темне царство. [60]

Цей вислів теж узято з історії, і Андерсові здавалося, що звучить він надзвичайно гарно, а надто тепер, коли скінчилася бійка і над Преріями залягав присмерк.

Білі Троянди — Андерс, Калле і Єва-Лотта врочисто потиснули руки Червоним Трояндам — Сіксте-нові, Бенці та Йонте, і ватаги розійшлися.

Треба сказати, що хоч Сікстен вважав, буцімто мав підставу назвати Андерса "дівчуром", коли той ішов вулицею з Євою-Лоттою, а все ж він трактував Єву-Лотту як гідного супротивника і члена Білої Троянди.

Три Білі Троянди рушили додому. Надто поспішав Калле. Йому було неспокійно на серці, коли він бодай на хвилю залишав без нагляду дядька Ейнара.

"Однаково, що купити собі порося", — подумав Калле.

Андерсові йшла з носа кров. Звісно, Сікстен нахвалявся, що влучить його в саме серце, але до такого лиха не дійшло.

— Ну й гарно ти нині бився!— захоплено сказала Єва-Лотта.

— Та нічого наче, — скромно погодився Андерс, дивлячись на закривавлену сорочку; дома його чекає лайка, то вже краще швидше її відбути. — Завтра зустрінемось! — гукнув він і подався бігцем.

Калле і Єва-Лотта пішли далі разом, аж раптом Калле згадав, що мама просила його купити вечірню газету. Він попрощався з Євою-Лоттою і вже сам побіг до кіоску.

— Всі газети продані, — сказала пані з кіоска. — Спитай у швейцара в готелі!

Авжеж, треба спитати. Перед самим готелем Калле побачив поліцая Б'єрка й відчув до нього приязнь [61] як до колеги. Щоправда, Калле був приватний детектив, а приватні детективи стоять на кілька щаблів вище за звичайних поліцаїв, що часто виявляються цілком безпорадні навіть у найпростіших кримінальних справах. Проте Калле відчував, що з поліцаєм Б'єрком у нього спільна мета: обидва вони боролися зі злочинністю.

Калле дуже кортіло порадитись про дещо з поліцаєм Б'єрком. Звісно, ніхто не сумнівався, що на свій вік Калле був видатний криміналіст. Але все ж таки він мав тільки одинадцять років. Здебільша Калле заплющував на це очі і як детектив уявляв себе завше літнім чоловіком із гострим, пронизливим поглядом і люлькою, що недбало стриміла в зубах, чоловіком, якого чесні громадяни величали "паном Блюмквістом" і шанували, а злочинці боялися, немов вогню. Але тепер він почував себе одинадцятирічним хлопцем і ладен був признатися, що йому ще бракує того досвіду, який має поліцай Б'єрк.

— Привіт! — озвався поліцай.

— Привіт!— відповів Калле.

Поліцай пильно глянув на блискучу чорну машину марки "Вольво", що стояла перед готелем.

— Зі Стокгольма, — мовив він.

Калле спинився поряд із ним, заклавши за спину руки. Якусь хвилину вони мовчки стояли, задумливо дивлячись на поодиноких перехожих, що простували майданом.

— Дядьку Б'єрку, — нараз озвався Калле, — скажіть, коли вважаєш когось шахраєм, то що треба робити?

— Дати йому добре в писок, — весело порадив Б'єрк.

— Воно так, але я інше маю на думці — коли хтось зробив злочин, — пояснив Калле. [62]

— Тоді, звісно, треба його затримати.

— Авжеж, але якщо тільки здається так, а доказів немає? — допитувався Калле.

— То ходити за ним назирці, — поліцай усміхнувся, блиснувши зубами, й лагідно завважив:— Хочеш у мене хліб відібрати?

"Нічого я не хочу, — обурився подумки Калле. — Ніхто не бере мене на поважне".

— Ну, бувай здоров, Калле, мені треба зайти ще на дільницю. А тим часом ти постеж тут за мене!

І поліцай Б'єрк пішов.

"Ходити за ним назирці!" Але ж як ходитимеш назирці за тим, хто весь час сидить у садку і сам за собою ходить назирці! Дядько Ейнар зовсім нічого не робить. Лежить, або сидить, або кружляє по садку, як звір у клітці, та вимагає, щоб Єва-Лотта, Ан-дерс і Калле розважали його й допомагали гаяти час. Саме гаяти час! Не схоже, що дядько Ейнар у відпустці, швидше здається, ніби він чогось очікує.

"Але чого саме, ніяк не второпаю", — міркував Калле, заходячи до готелю. Йому довелось зачекати, бо швейцар був зайнятий. Він розмовляв із якимись двома чоловіками.

— Скажіть мені, будь ласка, чи не спинявся у вашому готелі пан Бране?— спитав один із них. — Ейнар Бране?

Швейцар похитав головою.

— Ви певні?

— Авжеж.

Двоє чоловіків стиха про щось перемовилися.

— А Ейнар Ліндеберг? — знову спитав той самий. Калле стрепенувся. Ейнар Ліндеберґ? Та це ж дядькове Ейнарове прізвище! Завше приємно прислужитися людям, і Калле вже хотів розтулити рота й сказати, що Ейнар Ліндеберг оселився в пекаря [63] Лісандера, але в останню мить похопився й тільки промимрив:

— Ох-гм-м!

"Ти замалим не склеїв дурня, любий мій Кал-ле, — вилаяв хлопець сам себе. — Краще подивитись, що далі буде".

— Ні, з таким прізвищем у нас ніхто не зупинявся, — впевнено відповів швейцар.

— Ні? І ви, мабуть, не знаєте, чи якийсь Бране або Ліндеберг останнім часом заїздив до вашого міста. Може, він оселився не в готелі, а десь-інде?

Швейцар знову похитав головою.

— Ну, гаразд. А у вас можна дістати подвійний номер?

— Прошу дуже! Номер тридцять четвертий якраз вам підійде, — люб'язно запропонував швейцар. — За десять хвилин буде готовий. А надовго ви приїхали?

— Буде видно. Десь на два-три дні.

Швейцар дістав книгу подорожніх, щоб чоловіки записали свої прізвища. А Калле купив тим часом вечірню газету. Він був якось дивно схвильований.

— Щось тут є, напевне щось є!— прошепотів він сам до себе.

Де б це він пішов звідси, не довідавшись, хто ті панове, що питали про дядька Ейнара! Швейцар, мабуть, трохи здивується, якщо він, Калле Блюмквіст, сяде у вестибюлі читати газету, але іншої ради немає. Калле вмостився на шкіряному фотелі, наче який комерсант, палко сподіваючись, що швейцар не вижене його. На щастя, той почав розмовляти по телефону й навіть не дивився на Калле.

Калле проткнув пальцем у газеті дві дірки, водночас міркуючи, як він пояснить мамі, де вони взялися. [64]

Тоді заходився думати, хто можуть бути ті панове. Часом не детективи? Вони часто приїжджають по двоє, принаймні в кіно. А що, як підійти до одного й сказати: "Добрий вечір, колего!"

"То було б безглуздя, щоб не сказати ідіотизм!— сам собі відповів Калле. — Ніколи не треба випереджати події".

О, як часом людині може пощастити! Обидва подорожні посідали у фотелі навпроти Калле. Він може сидіти собі й роздивлятися їх крізь газету скільки влізе.

"Насамперед прикмети, азбука детектива!-сказав собі знаменитий детектив. — Спершу одного... Тьху! Та за таку пику треба карати!"

Відразнішого обличчя Калле зроду не бачив. Він подумав, що товариство аматорів краси, напевно, заплатило б чималі гроші, аби тільки цей тип якнайшвидше поїхав собі геть. Важко навіть сказати, що робило його обличчя таким неприємним: чи низький лоб, чи надто близько посаджені очі, чи скособочений ніс, чи рот, що через дивну криву посмішку робився ще бридкіший.

"Коли це не злодій, тоді я архангел Гавриїл власною особою!"— подумав Калле.

У другому ніщо не впало в око, хіба тільки майже хвороблива блідість. На зріст він був невисокий, русявий, з ясними блакитними очима, що неспокійно бігали.

Калле так пильно дивився на них, що здавалося, очі його ось-ось вискочать крізь дірки в газеті. Вуха він теж нашорошив. Подорожні жваво розмовляли, та, на жаль, Калле чув тільки окремі слова. Аж ось Блідий сказав досить голосно:

— Чого нам мізкувати! Він має бути в цьому місті. Я сам бачив листа до Лоли. На поштовому штемпелі чітко стояло: Лільчепінґ!

Лист до Лоли? Лола! Це ж, певне, Лола Гельберг!

"А все ж я дещо петраю", — вдоволено відзначив Калле. Він же сам носив укидати листа до Лоли Гельберґ, хоч хто б там була та шановна панна. І вона записана до його нотатника.

Калле намагався ще щось учути з розмови подорожніх, але дарма. Невдовзі по тому підійшов швейцар і заявив, що номер готовий. Відразний і Блідий підвелися й пішли. Калле й собі хотів іти. Тоді помітив, що швейцарова конторка порожня і у вестибюлі, крім нього, нікого немає. Не довго думаючи, він розгорнув книгу подорожніх і заглянув у неї. Відразний записувався перший, Калле добре помітив. "Туре Крук, Стокгольм". Напевне він. А як звати Блідого? "Івар Редіґ, Стокгольм".

Калле витяг нотатника, записав туди прізвища, докладно перерахував прикмети своїх нових знайомих. Знайшов також дядькову Ейнарову сторінку й дописав: "Очевидно, часом називає себе Бране". Потім засунув під пахву газету і, весело насвистуючи вальс, вийшов із готелю.

Лишилося ще тільки одне. Машина! Це, мабуть, їхня, не так часто прибувають сюди машини зі Стокгольма. А якби вони приїхали семигодинним потягом, то вже давно встигли б узяти номер у готелі. Калле записав номер машини та інші прикмети. Тоді оглянув шини. Вони були стерті, крім задньої правої, що виявилася цілком новою. Калле накреслив її візерунок.

— Азбука детектива, — сказав він і сховав записника до кишені.

Як і домовились, війна Троянд почалася другого дня. В скриньці на листи Сікстен знайшов аркушик паперу із жахливими образами. Внизу стояло: "Правдивість цього засвідчує Андерс Бенгтсон, ватажок Білих Троянд, що ти йому не гідний навіть розв'язати шнурків на черевиках".

Люто скрегочучи зубами, Сікстен помчав шукати Бенку і Йонте.

Білі Троянди, готові до бою, залягли в пекаревому садку, чекаючи нападу ворогів. Калле видряпався на клен, звідти видно було цілу вулицю аж до поштаревого будинку. Він був розвідником Білих Троянд, водночас не забуваючи своєї справи.

— Власне, мені сьогодні воювати ніколи, — сказав був він Андерсові. — Я зайнятий.

— От тобі й маєш!— мовив Андерс. — Якась кримінальна справа, еге ж? Може, кривий Фредрік знову зазіхає на церковну карнавку?

— Що з тобою говорити!-зітхнув Калле.

Він знав, що його однаково ніхто не зрозуміє, і слухняно, як йому велено, поліз на клен. Безоглядна покора ватажкові була одна із заповідей Білих Троянд.

Як розвідник, Калле все ж таки мав ту перевагу, що міг стежити й за дядьком Ейнаром. Тим часом дядько Ейнар сидів на веранді й допомагав тітці Мії перебирати ягоди, тобто перебрав десь із десяток, запалив цигарку і вмостився на поруччі, вимахуючи ногами. Потім подражнив Єву-Лотту, що пробігла повз нього до штабу Білих Троянд на горище в пекарні. Взагалі, видко, нудився.

— І не набридає тобі отак байдикувати?— почув Калле тітчин Міїн голос. — Піди прогуляйся до міста [67] або поїдь велосипедом купатися, чи що. До речі, вечорами в готелі бувають танці, чому б тобі не піти?

— Дякую за турботу, люба Міє, — відповів дядько Ейнар, — але мені так гарно тут у садку, що не хочеться нічого робити. Тут я справді зможу відпочити й заспокоїти собі нерви. Мені так гарно й легко на серці, відколи я приїхав сюди!

"Аякже, гарно й легко!— подумав Калле. — Десь так гарно, як гадюці в комашнищі. Чи, бува, не через те, що йому гарно й легко на серці, він не спить ночами й тримає під подушкою револьвера?"

— А скільки я вже, власне, тут живу?— поцікавився дядько Ейнар. — Дні так спливають, що не встигаєш їх рахувати.

— В суботу буде два тижні, — відповіла тітка Мія.

— Оттакої! Не більше? А мені здавалося, що я вже тут цілий місяць. Так, треба вже помаленьку збиратися в дорогу.

"Тільки не тепер, тільки не тепер!— благав тихенько на дереві Калле. — Спершу мені треба з'ясувати, чого ти принишк тут, як заєць у кущах".

Калле так захопився розмовою на веранді, що геть забув про свої обов'язки розвідника Білих Троянд. До тями його вернув шепіт унизу на вулиці. Там стояли Сікстен, Бенка і Йонте й намагалися зазирнути через огорожу. Калле на дереві вони не бачили.

— Євина-Лоттина мама і якийсь тип сидять на веранді, — доповів Сікстен. — Отже, не можна зайти просто у хвіртку. Ми підемо на кладку і зненацька захопимо їх від річки. Вони, напевне, сидять у своєму штабі на горищі.

Червоні Троянди зникли. Калле швиденько зліз із дерева й гайнув до пекарні, де Андерс і Єва-Лотта [68] задля розваги спускалися мотузкою, що залишилася ще від циркової вистави.

— Червоні Троянди йдуть!— вигукнув Калле. — Зараз будуть переходити річку.

Річка, що текла попід пекарів садок, була кілька метрів завширшки. Єва-Лотта перекинула через неї дошку, що, в разі потреби, могла правити й за "звідний міст". То була не вельми надійна кладка, та як нею перебігати швиденько і впевнено, то рідко коли траплялось впасти у воду. А навіть якщо впадеш, то тільки й лиха, що замочиш штани, бо річка була неглибока.

Білі Троянди поспішилися послужливо спустити "звідний міст" і поховались у кущах на березі. їм не довелося довго чекати. Вони захоплено побачили, як на другому боці вигулькнули Червоні Троянди, обережно визираючи своїх підступних ворогів.

— Ага, міст спущений!— вигукнув Сікстен. — Гайда! Перемога наша!

Він кинувся на дошку, а Бенка відразу за ним. Цього тільки Андерсові було й треба.

Він блискавкою метнувся вперед і, як Сікстен уже мав ступити на берег, штовхнув дошку. Цього було досить.

— Таке саме сталося з Фараоном, що захотів перейти Червоне море! — потішила Єва-Лотта Сіксте-на, що борсався у воді.

Поки Сікстен і Бенка, голосно присягаючись, що помстяться, вилазили на берег, Білі Троянди щодуху помчали до пекарні. Вони використали дорогі секунди, щоб забарикадуватися на горищі: заперли як слід двері на сходи, витягли мотузку, а тоді поставали коло отвору, чекаючи на ворога. Бойовий клич звістував, що ворог надходить.

— Тобі ще довго сохнути?— співчутливо спитав Калле, загледівши Сікстена. [69]

— Десь стільки, як тобі, щоб молоко на губах висохло!— відповів Сікстен.

— Ви самі вилізете чи вас викурити звідти? — спитав Йонте.

— О, залазьте сюди й візьміть нас!-мовила Єва-Лотта. — Нічого, як ми наллємо вам за комір трохи розтопленої смоли.

За останні роки між Червоними та Білими Трояндами не раз вибухала війна. Проте це зовсім не означає, що між її учасниками панувала ворожнеча. Навпаки, всі вони були добрі приятелі, а війни для них були тільки веселою розвагою. Вони не мали якихось визначених правил ведення війни. Єдина їхня мета була — якнайбільше дошкулити супротивникові, а до цього всі засоби надавалися. Не можна було, звісно, втягати у війну батьків та інших чужих осіб. Облягати супротивників штаб, шпигувати й заскакувати їх зненацька, брати заручників, обмінюватися жахливими погрозами й писати образливі листи, викрадати у супротивника "таємні папери" і самим виготовляти купи таких паперів, аби вороги мали що красти, переносити нишком важливі документи через лінію фронту — в цьому й полягала вся їхня війна.

Поки що Білі Троянди відчували свою перевагу.

— Відступіться трохи, — ввічливо мовив Андерс, — бо я наміряюся плюнути!

Невдоволено бурмочучи, Червоні Троянди відступили за ріг, надаремне пробуючи відчинити двері на сходи.

Але успіх запаморочив голову ватажкові Білих Троянд.

— Перекажіть Червоним Трояндам, що я відлучився на п'ять хвилин у своїй потребі, — сказав він і спустився мотузкою вниз.

Андерс думав, що добіжить до хатки з вирізаним на дверях серцем, поки вороги помітять, що він покинув [70] горище. Та прорахувався. Він таки прошмигнув до хатки й защіпнув за собою двері. Але не подумав про те, як йому вернутися назад. А за рогом стояв Сікстен і аж засяяв, як угледів, куди забрався його ворог. Двома стрибками він опинився коло дверей, защіпнув їх знадвору й переможно засміявся. Такого зловісного сміху Єва-Лотта й Калле давно вже не чули.

— Треба визволити нашого ватажка із того ганебного полону, — твердо сказала Єва-Лотта.

Вороги захоплено танцювали воєнний танок.

— Білі Троянди мають тепер новий штаб, — глузував Сікстен, — і вже так будуть пахнути, як ніколи.

— Лишайся тут, Калле, і дражни їх, а я погляну, що можна зробити.

З горища були ще одні сходи, проте вели вони не надвір, а до пекарні. Ними Єва-Лотта могла вийти непомітно. Вона спустилася сходами, дорогою схопила кілька тістечок і зникла в дверях із другого кінця будинку. Тоді далеко обминула будинок, і після кількох спроб їй пощастило непомітно для Червоних Троянд вилізти з огорожі на хатку. Прихопивши з собою дубця, вона поплазувала дашком. Андерс почув, що в нього над головою хтось лазить, і промінь надії освітив його жалюгідний притулок.

Тим часом Калле як міг дражнив Сікстена та його приятелів, намагаючись прикувати до себе всю їхню увагу. То справді була напружена хвилина, коли Єва-Лотта опустила дубця підважити защіпку. Якби хтось із ворогів тієї миті обернувся, то все пропало б. Калле пильно стежив за кожним порухом Єви-Лотти, і йому довелося неабияк натужуватись, щоб водночас дражнити супротивника. [71]

— Підступні паршивці, ось хто ви! — вигукнув Калле саме тоді, як Єві-Лотті пощастило відщіпнути двері.

Андерс відчув, що двері подалися, вискочив надвір і кулею промчав метрів із сто до старого береста. Завдяки багаторічним вправам він миттю опинився на дереві. І коли Червоні Троянди, розлючені його втечею, наче зграя гончаків, стовпилися внизу, Андерс попередив: першого ж, хто зважиться вилізти на дерево, він так прикрасить, що його рідна мати не впізнає. В останню хвилю Сікстен згадав про Єву-Лотту. Вона саме лаштувалася перелізти на огорожу. Та скоро їй довелось пересвідчитися, що за волю свого ватажка вона заплатила своєю власною. Червоні Троянди оточили хатку, і Єва-Лотта, наче достигле яблуко, впала в їхні простягнені руки.

— Мерщій до штабу її!-крикнув ватажок Червоних Троянд Сікстен.

Єва-Лотта пручалась, як левиця, але Бенка і Йонте скоро змусили її скоритися своїй твердій руці.

Білі Троянди негайно кинулись на допомогу. Калле з'їхав мотузкою вниз: Андерс, ризикуючи життям, стрибнув з дерева. Та поки Бенка і Йонте тягай, відсапуючись, дівчину до річки, Сікстен заступав їх ззаду, тож вони без перешкод доправили свою здобич до "фортечного рову". Нічого було й думати перевести Єву-Лотту "звідним мостом", так вона брикалася. Тому Бенка відразу впхнув її у воду, а сам із Йонте ляпнувся слідом за нею.

— Не думай опиратися, бо втопимо, — попередив дівчину Йонте.

Але погроза не завадила Єві-Лотті ще дужче хвицатися, і вона була рада, що їй двічі пощастило затягти Бенку і Йонте під воду. Звісно, сама вона теж добряче скупалась, але це не зменшувало її втіхи. [72]

Бій коло річки не стихав. Стояв такий галас, що пекар Лісандер залишив тісто й вийшов подивитися, що скоїлося. Не поспішаючи, він підійшов до річки саме тоді, як його дочка висунула з води мокру голову. Бенка і Йонте відпустили Єву-Лотту й винувато позирнули на пекаря. Бій скінчився сам собою. Пекар задумливо дивився на своє дитя й довгу хвилину мовчав.

— Слухай, Єво-Лотто, — врешті озвався він, — ти вмієш плавати по-собачому?

— Ну звісно, — відповіла Єва-Лотта, — я по-всякому вмію.

— Невже? Ну, саме це мене й цікавило, — мовив чемно пекар і рушив назад до своєї пекарні.

Штаб Червоних Троянд містився в поштаревій садибі, в гаражі. Там не було машини, і Сікстен тим часом використовував його на свої потреби: тримав у ньому вудки, футбольний м'яч, велосипед, лук, дошку, що в неї вони стріляли, та всі таємні папери й документи Червоних Троянд. Сюди вони й замкнули мокру до рубця Єву-Лотту, але Сікстен по-лицарському запропонував їй свій спортивний костюм.

— Моє гасло — бути шляхетним із переможеними, — заявив він.

— Ну, а я нітрохи не переможена, — відповіла Єва-Лотта. — Мене скоро визволять. А тим часом я постріляю з лука.

Вартові не боронили їй стріляти.

Андерс і Калле похмуро сиділи коло річки й радили раду. Яка шкода, що вони не заполонили Сік-стена! Тепер нічого й думати про обмін полоненими.

— Я закрадуся до них і спробую щось винюхати, — заявив Андерс. — А ти лізь на клен і пильнуй на той випадок, якби вони надумали повернутися. [73]

Захищай штаб до останнього бійця! А як не пощастить, то спали таємні папери!

Калле добре знав, що важко буде виконати все дослівно, але не перечив ватажкові.

Яке чудове місце для розвідника цей клен! Сидіти на розгалуззі зручно, листя тебе ховає, а сам ти бачиш більшу частину пекаревого садка й цілу вулицю, аж до рогу, де вона виходить на Велику вулицю. Калле ще був схвильований недавнім боєм, хоч його трошки мучило сумління. Адже він знав, що занедбав свої громадські обов'язки. Якби не війна між Трояндами, він уже рано-вранці стояв би біля готелю й стежив би за тими двома типами, що приїхали вчора ввечері. Хтозна, може, вони допомогли б йому розгадати таємницю.

Дядько Ейнар походжав стежкою в садку. Він не бачив спостерігача на клені, отже Калле міг спокійно стежити за ним. Кожен дядьків Ейнарів порух свідчив про нетерплячість і невдоволення, а на його обличчі заляг такий неспокій і мука, що Калле аж стало його шкода.

"Мабуть, треба було часом гратися з ним", — раптом співчутливо подумав Калле.

За парканом пролягала безлюдна вулиця. Калле позирнув у напрямку поштаревого будинку. Звідти саме слід було чекати нападу. Однак жодна з Червоних Троянд не з'являлася. Калле поглянув у бік Великої вулиці. Звідти хтось ішов. Стривай! Та невже! Ну так! Ті самі типи, як їх там... Крук і Редіґ! Калле натужився, мов пружина. А прибульці чимраз наближалися. Порівнявшись із пекаревим садком, вони помітили дядька Ейнара, а він помітив їх.

Як раптом побілів дядько Ейнар! Аж страшно дивитися, чисто тобі мрець. А як злякався: миша в пастці й та не була б така злякана, як дядько Ейнар. [74]

Перший озвався один із прибульців, невисокий на зріст, блідий, тобто Редіґ. Голос його був такий улесливий і солодкий.

— Диви, ось і наш Ейнар, наш любий приятель Ейнар!

9

В Калле пішов мороз по спині, як він почув той голос! За лагідністю в ньому ховалося щось відраз-не й грізне.

— Ти, либонь, не вельми радий нас бачити, друзяко!— улесливо мурчав далі прибулець.

Дядько Ейнар схопився тремтячими руками за хвіртку.

— Чого ж, звісно, радий. Але ви так зненацька з'явилися...

— Зненацька?-засміявся Блідий. — Певне ж, бо ти забув лишити нам адресу, як їхав. Через неуважність, звичайно. На щастя, ти написав Лолі листа з дуже чітким поштовим штемпелем. А Лола — дівчина тямуща. Коли з нею як слід побалакати, то вона нічого не втаїть.

Дядько Ейнар, важко дихаючи, перехилився через хвіртку до Блідого.

— Що ти зробив із Лолою, ти!..

— Ну, ну!— перебив його улесливий голос. — Не гарячкуй! У відпустці треба відпочивати, а не розпускати нерви. Адже ти собі влаштував невеличку відпустку, як я зрозумів?

— Та взагалі... так, — відповів дядько Ейнар. — Захотів трошки відпочити.

— Ми розуміємо. Останнім часом ти дуже натомився на роботі, га?

Розмовляв увесь час тільки Блідий. Той, що його Калле прозвав "Відразним", мовчки стояв і [75] всміхався, але та усмішка здалася Калле не вельми приязною.

"Якби я зустрівся з ним на відлюдній вулиці, то непомалу злякався б, — подумав Калле, — хоч не знати ще, кого неприємніше було б зустріти, — цього чи того Блідого, Івара Рediга".

— Чого ти, властиво, приїхав, Артуре?— спитав дядько Ейнар.

"Артуре? Таж його звати Іваром! — міркував Калле. — Хоча, звісно, злочинці й злодії завше мають по кілька наймень..."

— Ти сам у біса добре знаєш, чого я приїхав!— сказав Блідий уже трохи твердішим голосом. — Ходімо покатаємось трохи та заразом і побалакаємо.

— Я не маю про що з вами балакати, — відрубав дядько Ейнар.

Блідий підступив до нього ближче.

— Так-таки й не маєш? — лагідно сказав він. Що то в нього в руці? Калле аж нахилився, щоб побачити.

— Он як воно ведеться, — прошепотів він. — Тепер дядько Ейнар опинився перед націленим револьвером.

Ну й звички в декотрих людей! Ледь що — і вже револьвер!

Блідий пестливо погладив рукою блискучу крицю й повів далі:

— Подумай як слід, може, таки поїдеш із нами?

— Ні!— крикнув дядько Ейнар. — У мене з вами немає ніяких справ! Забирайтесь геть, а то...

— А то покличеш поліцію, га? Блідий і Відразний зареготали.

— Е ні, голубе, не покличеш! Тобі так само хочеться приплутувати сюди поліцію, як і нам.

Блідий знову зареготав якось неприємно й дивно. [76]

— Гарно придумав, любий Ейнаре. Таки гарно, треба визнати. Взяти собі невеличку відпустку зовсім таємно, поки вляжеться перший переляк. Куди розважніше, ніж відразу чухрати за кордон. Метикуватий хлопець, нічого не скажеш!

Він трохи помовчав.

— А все ж ти ледь переборщив, — повів він далі уже зовсім не улесливим голосом. — Ніколи не слід обдурювати своїх приятелів. Багато хто загинув замолоду тільки тому, що забував про це. Де ж це видано, щоб троє кашу варило, а один із'їв!

Блідий перехилився через хвіртку й позирнув на дядька Ейнара так ненависно, що Калле аж кинуло в жар.

— Знаєш, що мені зараз кортить? Увігнати тобі кулю в лоба! — сказав він. — Просто тут, на місці, собако боягузливий!

Дядько Ейнар тим часом наче трохи підбадьорився.

— Ну, й що з того буде?— сказав він. —Хочете назад до в'язниці? Застрілите мене, а за п'ять хвилин тут будуть лягаві. Яка вам користь? Ти ж не сподіваєшся, що я ношу їх із собою? Краще сховай свою цяцьку й побалакаймо розважно! Як ви будете гарно поводитись, то, може, я й поділюся з вами.

— Ото, яка шляхетність, — глузливо мовив Блідий. — Ти ладен поділитися! Шкода, що ця блискуча ідея трохи запізно сяйнула тобі в голові. Таки запізно! Бо тепер ми не хочемо ділитися. Даємо тобі час подумати... ну, скажімо, хвилин п'ять... ми не Дріб'язкові — і ти витрусиш нам усі блискітки. Гадаю, ти розкумекав, що йдеться про твою шкуру!

— А як не витрушу? З собою я їх не ношу, а як ти вколошкаєш мене, то навряд чи хтось допоможе тобі знайти їх. [77]

— Голубе Ейнаре, адже я не вчора народився. На тих, хто по-доброму не розуміє, завше є рада, бігме добра рада. Я знаю, що ти собі тепер гадаєш. Так добре знаю, немов бачу наскрізь твою гнилу макітру. Ти гадаєш, що тобі пощастить знову обдурити нас. Гадаєш, що своїм базіканням про поділ виграєш час, а тоді махнеш звідси, перше ніж ми тобі на заваді станемо. Але я скажу тобі одне. Ми тобі на заваді станемо, і то так, що ти довіку не забудеш! Ми з Йоменом посидимо в місті, і ти частенько нас зустрічатимеш. Як тільки ти спробуєш висунути носа за хвіртку, то завше здибаєш своїх давніх приятелів. А ми вже зуміємо побалакати з тобою наодинці, будь певен.

"Оце, мабуть, і є "зловісна посмішка", як пишуть у книжках", — подумав Калле, дивлячись на обличчя Блідого.

Він нахилився, щоб краще роздивитися, і зламав гіллячку. Дядько Ейнар швидко озирнувся, приглядаючись, де то тріснуло, і Калле похолов зі страху.

"Аби тільки мене не помітили! Аби тільки не помітили! Бо тоді мені буде непереливки!"

Він розумів, що як його побачать, то не стануть із ним панькатись. Навряд чи такий тип, як Блідий, пожаліє свідка, що десять хвилин підслухував їхню розмову. На щастя, ніхто з трьох співрозмовників не став досліджувати, що там тріснуло. Калле полегшено відітхнув. Серце його вже було заспокоїлось, коли це він помітив таке, що воно знову тривожно закалатало. Вулицею хтось ішов. Маленька постать у червоному, дуже великому спортивному костюмі. То була Єва-Лотта. Вона весело вимахувала мокрою сукенкою і насвистувала свою улюблену пісеньку:

Жило собі дівчатко, на ймення Жозефіна... [78]

"Хоч би вона мене не помітила!— молився Калле. — Хоч би не помітила! Бо як вона скаже: "Агов, Калле!" — то буде біда".

Єва-Лотта підійшла ближче.

"Звісно, вона помітить мене. Бо напевне погляне на нашу дозірну вежу. І чого я тільки виліз сюди!"

— Привіт, дядьку Ейнаре!— гукнула Єва-Лотта. Дядько Ейнар завше приязно зустрічав Єву-Лотту. А тепер був просто в захваті.

— Добре, що ти прийшла, люба, — сказав він. — Я вже хотів іти дивитися, чи мама зварила обід.

Він помахав тим, що стояли за хвірткою.

— Ну, бувайте! На жаль, мені треба рушати.

— Бувай, друзяко, — відповів Блідий. — Ми ще неодмінно побачимося.

Єва-Лотта запитально позирнула на дядька Ейнара.

— Ви не запросите своїх приятелів на обід?..

— Здається, їм тепер ніколи.

Дядько Ейнар узяв Єву-Лотту під руку.

— Дякуємо, колись іншим разом, люба панночко, — сказав Відразний.

"Тепер... тепер усе вирішиться, — міркував Калле, як Єва-Лотта порівнялася з кленом. — Ой-ой!"

Жило собі дівчатко, на ймення Жозефіна...

Єва-Лотта заспівала і, за звичкою, глянула на розгалуззя клена, дозірну вежу Білої Троянди. Калле дивився просто в її веселі, блакитні очі. Якщо ти роками був учасником воєн Білої та Червоної Троянд, якщо не стояв осторонь кривавих битв індіянців і блідолицих, якщо ти був розвідником союзників у другій світовій війні, то навчився двох речей: нічому не дивуватися і, як треба, тримати язика на припоні. Ось сидить на дереві твій товариш, він [79] приклав пальця до вуст, і на обличчі в нього написане тільки одне: "Мовчи!"

Єва-Лотта з дядьком Ейнаром ідуть далі.

/ вміла вона шити вже змалку на машині...

10

"Що ви скажете, пане Блюмквісте, про ту розмову?

Калле лежав горілиць у своєму садку під грушею і давав інтерв'ю уявному співрозмовникові.

"Бачите, — мовив пан Блюмквіст, — найперше виявилося, що в цій кримінальній драмі маємо не одного злодія, а відразу трьох. І я попереджаю вас, юначе (уявний співрозмовник був ще вельми недосвідчений і молодий), попереджаю, що найближчими днями стануться важливі події. Найкраще для вас було б сидіти вечорами дома. Боротися будуть до загину, і в того, хто не звик мати справу з покидьками суспільства, можуть не витримати нерви".

Сам пан Блюмквіст був такий звичний мати справу з покидьками суспільства, що не боявся за свої нерви. Він вийняв з уст люльку й повів далі:

"Ви ж розумієте, що ті двоє панове, Крук і Редіґ— вам, звісно, не треба пояснювати, що то їхні вигадані прізвища, — отже, ті два типи приїхали залити сала за шкуру дядькові Ейнарові, тобто Ейнарові Ліндебергові, чи Бране, як він часом себе називає. Одне слово — життя його в небезпеці!"

"А на чий бік у цій сутичці наміряється стати пан Блюмквіст?"— спитав уявний співрозмовник.

"На бік суспільства, юначе, як і завше! Навіть коли доведеться ризикнути життям!"

Знаменитий детектив сумно всміхнувся. Задля суспільства він уже стільки важив життям, що не [80] грає ніякої ролі, чи він ризикуватиме на один раз менше чи більше.

Думки його снувались далі: "Дуже кортить мені знати, чого вони вимагають від дядька Ейнара", — сказав він сам до себе, і тепер це вже був не "пан Блюмквіст", а просто Калле, безпорадний малий Калле, що йому вся та історія видавалася досить-таки моторошною.

Раптом він згадав про газету. Ту саму газету, що її дядько Ейнар купив відразу, як приїхав, коли вони сиділи в літній кав'ярні. Вона й досі лежала в шухляді, та Калле ще не вивчив її докладніше. "Отак дати маху!"— хлопець скочив на ноги. Він згадав, що дядько Ейнар накинувся тоді на сторінку з "Останніми новинами". Отже, тепер треба було тільки вгадати, що його зацікавило. "Нове випробування атомної бомби"— навряд! "Брутальний напад на літнього чоловіка"— ану, може,це? "Двоє хлопців років по двадцять напали на літнього чоловіка, коли той не дав їм закурити..." Ні, дядько Ейнар до цього не причетний. "Вкрадено великі коштовності", — Калле свиснув і швидко перебіг очима повідомлення.

"Вночі проти суботи на Банерґатан украдено великі коштовності. В помешканні відомого стокгольмського банкіра нікого не було, отже злодії могли орудувати цілком вільно. Вони залізли, очевидно, кухонними дверима, відчинивши їх відмикачкою. Коштовності, десь на суму сто тисяч крон, зберігалися в сейфі. Між другою й четвертою годиною ночі його винесено з помешкання. Розбитий і порожній сейф знайдено надвечір у неділю в лісі за три милі від міста. Кримінальна поліція, що її сповіщено в суботу вранці, поки що не знайшла жадних слідів. Мабуть, грабіжників було щонайменше двоє або й більше. Це одна з найзухваліших крадіжок у нашій [81] країні. Кримінальна поліція попередила всі поліцій-Ні дільниці. В портах і на прикордонних рогатках підсилено охорону, бо є підозра, що злодії спробують утекти за кордон і там збути коштовності. Серед украдених речей є дуже цінний платиновий браслет з діамантами, багато каблучок з діамантами, брошка, прикрашена чотирма діамантами в золотій оправі, намисто зі східних перлин і старовинна нагрудна прикраса зі смарагдами".

— Ну й бовдур же я, достеменний бовдур!— вигукнув Калле. — Як було не здогадатися! Лорд Пітер Вімсей та Еркюль Пуаро давно вже розкумекали б, що до чого! Адже нема нічого простішого!

Калле взяв у руки перлину. А з чого видно, що вона східна?

Раптом йому блискавкою сяйнула одна думка. "Я з собою їх не ношу", — сказав дядько Ейнар. Ну звісно, не носить! І він, Калле Блюмквіст, знає, де все те сховане — браслет, і діаманти, і смарагди, і платина, чи як воно там зветься! Звісно, в руїнах замку! А де ж іще! Дядько Ейнар не зважувався тримати їх у своїй кімнаті. Мусив заховати в надійне місце. А підземелля в замку — місце надійне, туди ніхто не заходить.

Хлопцеві аж голова тріщала від думок. Треба негайно піти до замку й знайти коштовності, поки дядько Ейнар не надумав забрати їх звідти! Ох, а ще ж треба стежити за дядьком Ейнаром і тими двома, щоб слушної миті їх арештувати! Як же йому самому всюди встигнути? Та ще й у розпалі війни Білих і Червоних Троянд! Ні, без помічників йому не обійтися! Навіть лорд Пітер Вімсей не впорався б сам. Треба втаємничити в цю справу Андерса та Єву-Лотту й попросити в них допомоги. Щоправда, вони ніколи не визнавали його як детектива, кпили з нього, але ж цього разу йдеться про щось інше! [82]

Внутрішній голос підказував Калле, що в такій справі треба шукати помічників у поліції, і він знав, що голос його не дурить. Та якби Калле пішов до поліції й розповів про все, то чи повірили б йому? Не почали б сміятися, як завше сміються дорослі? Калле мав уже гіркий досвід. Ніхто не хоче вірити, що в одинадцять років можна чогось доконати. Ні, він почекає, поки матиме більше доказів.

Калле обережно поклав перлину в шухляду. А ось і відбиток дядькового Ейнарового пальця! Хтозна, може, він знадобиться! Калле тішився, що виявився такий завбачливий і зробив відбиток.

У газеті написано, що поліція поки що не має ніяких слідів. Ну, в них завше так! Але ж якісь відбитки пальців напевне знайдено в пограбованому помешканні? А це багато важить! Якщо злодій уже мав справу з поліцією, то в поліційній картотеці повинні бути відбитки його пальців. Треба тільки порівняти їх з тими, що знайдено на місці злочину, і все гаразд. Тоді можна відразу сказати: "Цю крадіжку вчинив кривий Фредрік!" Звісно, якщо то будуть відбитки пальців кривого Фредріка. Але може бути, що в поліційній картотеці не виявиться таких відбитків, як ті, що їх знайдено на місці злочину, — тоді вони ні на що не потрібні.

Проте Калле має відбиток дядькового Ейнарового великого пальця, чіткий відбиток на клаптикові паперу. Може, допомогти бідолашній поліції, яка "поки що не знайшла жадних слідів?" Якщо дядько Ейнар справді причетний до крадіжки на Банерґатан (Калле ще не зовсім був цього певен, хоч усе свідчило проти нього), то стокгольмську поліцію, очевидно, дуже втішить відбиток його пальця.

Калле дістав аркуш паперу та ручку й написав:

"До кримінальної поліції в Стокгольмі". [83]

Він спинився й посмоктав кінець ручки. Треба написати так, аби вони подумали, що до них звертається дорослий. Бо ті йолопи ще візьмуть та викинуть листа в кошик на сміття.

Калле заходився писати далі:

"Як видно з газет, у вас на Банерґатан здаєця сталася вилика крадіжка. Може ви знайшли якісь вітбитки пальців, то я посилаю вам один з надією, що він збіжиця з якимось вашим. Дальші довідки можите дістати цілком бизкоштовно від

Карла Блюмквіста,

приватного детектива,

Велика вулиця, 14, Лільчепінг".

— Ну от, — сказав Калле і послинив конверта. — А тепер мерщій до Андерса і Єви-Лотти.

11

Андерс і Єва-Лотта сиділи на горищі в штабі Білих Троянд. Там було напрочуд затишно. Старе горище правило не тільки за штаб — туди складали також всілякий хатній мотлох, а ще меблі, що віджили своє. Там стояла біла шаховка, недавно винесена з Євиної-Лоттиної кімнати, в кутку тулилися старі стільці, а ще був облуплений, побитий стіл, що на ньому сльотливої пори діти грали в пінг-понг. Однак тепер у Андерса і Єви-Лотти не було часу на пінг-понг. Вони мали по вуха роботи: мусили виготовляти "таємні папери". Кожний готовий документ Андерс клав у бляшану коробку, що була найбільшим скарбом Білих Троянд. Там вони берегли пам'ятки з попередніх воєн між Трояндами: мирні договори, таємні мали, камінці з дивовижними знаками та безліч інших речей, що невтаємниченій особі видалися [84] б просто мотлохом. Та для лицарів Білих Троянд речі в коробці були правдивими клейнодами, що за них вони ладні б віддати життя. Ключ від коробки ватажок носив на шиї і не знімав його ні вдень, ні вночі.

— Де це завіявся Калле?— сказав Андерс, кладучи в коробку новий документ.

— Принаймні недавно ще сидів на дереві, — мовила Єва-Лотта.

Саме тієї хвилини Калле вскочив на горище.

— Кидайте все це, — засапано мовив він. — Треба негайно підписати мир із Червоними Трояндами. В гіршому разі підемо на безоглядну капітуляцію

— Ти збожеволів! — обурився Андерс. — Ми ж тільки почали!

— Однаково! В нас є тепер важливіші справи. Єво-Лотто, тобі дядько Ейнар дуже подобається?

— Дядько Ейнар? Чого б це він мав мені дуже подобатися?

— Адже він усе-таки кузен твоєї мами.

— Ну то й що? Не думаю, щоб він і мамі подобався, — мовила Єва-Лотта. — А коли так, то мені не конче ним захоплюватись. А чого ти питаєш?

— Отже, тобі не дуже буде прикро, якщо ти довідаєшся, що він злодій?

— Та годі тобі!— втрутився Андерс. — Карнавку з грішми вкрав кривий Фредрік, а не дядько Ейнар!

— Цить! Спочатку прочитай ось це, а тоді вже базікай, — сказав Калле і витяг газету.

Андерс і Єва-Лотта прочитали повідомлення про те, що у Стокгольмі вкрадено великі коштовності.

— А тепер послухайте, — мовив Калле.

— Ти часом не захворів? — співчутливо спитав Андерс. Він тицьнув брудним пальцем на інше повідомлення: "Рогатої корови всяк боїться". — Може, це теж про дядька Ейнара? [85]

— Цить, кажу! Єво-Лотто, ти бачила тих двох типів, що допіру стояли за хвірткою й розмовляли з дядьком Ейнаром? То його спільники, і дядько Ейнар якось їх обдурив. їх звати Крук і Редіґ, вони спинилися в готелі. А коштовності сховані в руїнах замку, — вимовив Калле одним духом.

— У руїнах замку? Ти ж сказав, що вони зупинилися в готелі, — мовив Андерс.

— Крук з Редіґом у готелі! А не коштовності, дурна твоя голово, всілякі смарагди, і платина, і діаманти. Уявіть собі тільки, в підземеллі сховано коштовностей майже на сто тисяч крон!

— Звідки ти знаєш?— недовірливо спитав Андерс. — Тобі дядько Ейнар сказав?

— У мене й своя голова на в'язах є, — відповів Калле. — Як розв'язуєш кримінальну загадку, завше треба рахуватися з імовірністю.

На хвилю в ньому озвався знаменитий детектив Блюмквіст, та скоро знову лишився тільки Калле, що у відчаї вимахував руками, бо не годен був переконати своїх приятелів. Довго йому довелось говорити, поки вони повірили. Та як Калле розповів усе про свої спостереження, про те, як уночі ходив до дядька Ейнара, як знайшов у руїнах перлину і як підслухав розмову, сидячи на клені, то навіть Андерс не міг вийти з дива.

— Згадаєте моє слово — з нього таки буде колись детектив!— вигукнув він. Очі йому горіли. — От краса! Які пригоди нас чекають! Треба негайно братися до діла. Тепер нам не до війни!

— То ось чому, — сказала Єва-Лотта, — ось чому я не можу пройти спокійно повз коробку з печивом! Я хапка на руку, як і дядько Ейнар... Ось що значить мати в родині злодія! Але нехай забирається геть з нашої хати, і то негайно! Ще вкраде наше столове срібло! [86]

— Постривай, не гарячкуй!— мовив Калле. — До того ж у нього тепер є важливіші справи, ніж ваше столове срібло, будь певна. Він у великій скруті, бо Крук і Редіґ надумали не спускати його з ока хоч би на мить.

— Тому він і ліг відразу по обіді! Сказав, що йому недобре.

— Ще б пак!— усміхнувся Андерс. — Але нам треба насамперед підписати мир із Червоними Трояндами. Єво-Лотто, бери білий прапор і йди до них на переговори, хоч вони напевно подумають, що ми з глузду з'їхали.

Єва-Лотта слухняно прив'язала білу хусточку на паличку й пішла до Сікстенового гаража. Звістку про безоглядну капітуляцію Червоні Троянди сприйняли з подивом і невдоволенням.

— Ви часом не подуріли?— зауважив Сікстен. — Ми ж бо тільки почали!

— Ми здаємося на вашу ласку, — сказала Єва-Лотта. — Ви перемогли. Але скоро ми вас знову образимо, тоді з вас полетить пір'я!

Сікстен неохоче склав мирний договір із дуже принизливими умовами для Білих Троянд. Вони повинні були відкладати половину своїх кишенькових грошей на цукерки для Червоних Троянд. А зустрічаючи їх на вулиці, мали тричі низько вклонятися й казати: "Я не гідний ступати по тій самій землі, що й ти, о пане!"

Єва-Лотта підписала договір від імені Білих Троянд, урочисто потиснула Сікстенові руку й помчала назад на горище. Заходячи у хвіртку, вона помітила по той бік вулиці одного з дядькових Ейнарових приятелів.

— Варту виставлено! — доповіла Єва-Лотта Андерсові й Калле. [87]

— Оце буде війна! Не те, що з Червоними Трояндами, — вдоволено сказав Андерс. — Як ти гадаєш, Калле, що нам робити?

Хоч, звичайно, ватажком був Андерс, та він розумів, що в цьому особливому випадку треба слухатися Калле.

— Найперше — знайти коштовності! Треба піти на руїни. Але хтось мусить лишитися стежити за дядьком Ейнаром і тими двома типами.

Хлопці запитально глянули на Єву-Лотту.

— Нізащо! — твердо заявила дівчина. — Я хочу йти шукати коштовності. Крім того, дядько Ейнар лежить у постелі й прикидається хворим, отже, нічого не станеться, поки нас не буде.

— Можна поставити йому під двері коробочку сірників, — запропонував Калле. — Як вона лежатиме на тому самому місці, коли ми вернемось, то це означатиме, що дядько Ейнар нікуди не виходив.

— "Копаємо, хлоп'ята! Дзвенить в руках лопата..." — співав Андерс, коли вони за хвилю бралися стежкою в напрямку руїн.

— Якщо ми когось здибаємо, то скажем, що йдемо копати черв'яків, — сказав Калле.

Але вони не здибали нікого, руїни, як завше, були порожні й тихі. Чути було тільки, як гули джмелі. Зненацька Андерс похопився:

— А як же ми дістанемось у підземелля? Ти, Калле, казав, що коштовності сховані там! Як ти попав туди, коли знайшов перлину?

Отепер для Калле настала велика хвилина!

— Так, як звичайно входять у замкнені двері, — поблажливо сказав він і витяг відмикачку.

Андерс був дужче вражений, аніж сам хотів показати. [88]

— Ну й спритник! — вигукнув він, і Калле сприйняв його слова як комплімент.

Двері подалися на завісах. Можна заходити! І діти кинулись у підземелля, як зграя гончаків.

Години через дві Андерс відклав лопату й промимрив:

— Гарно ми попрацювали, долівка наче тобі грядка на картоплю. І хоч би раз блиснув якийсь діамант! Аж дивно!

— А ти гадав, що ми так зразу й знайдемо їх? — боронився Калле. Він теж був трохи розчарований.

Вони перекопали кожний клаптик долівки у великому льоху, що до нього вели сходи. Але ж той льох був не один! Далі розгалужувалися довгі темні переходи, подекуди частково завалені, що вели до інших склепів і підземних в'язниць. Переходи ті не дуже вабили до себе, та могло ж таке бути, що дядько Ейнар задля певності закопав свій скарб

десь далі. А тоді його й за рік не знайдеш. Якщо взагалі він сховав його в руїнах. Калле вже почав трохи сумніватися,

— А перлину ти де знайшов? — спитала Єва-Лотта.

— Біля сходів, — відповів Калле. — Але ми тут уже все перекопали.

Єва-Лотта задумливо скинула оком на сходи. Кам'яна плита, що правила за нижню приступку, не щільно прилягала до землі, бо ледь хитнулась, як Дівчина сіла на неї. Єва-Лотта скочила на ноги.

— А може, тут? — мовила вона, вхопившись руками за плиту. — Хитається, бачите!

Дві пари рук поспішилися Єві-Лотті на допомогу. Плиту відсунено, і з-під неї навсібіч кинулися стоноги. [89]

— Копай!— звелів Андерсові схвильований Калле. Андерс узяв лопату і ввігнав її щосили в землю.

Лопата вдарилась об щось тверде.

— Мабуть, камінь, — пояснив Андерс і сягнув рукою в ямку. Пальці йому ледь тремтіли.

То був не камінь. То була... Андерс обмацав її в землі... то була бляшана коробка! Він витяг її — така самісінька, як та, що в ній Білі Троянди тримали свої папери.

Довгу мовчанку порушив Калле.

— От тобі й на! — вигукнув він. — Злодюга вкрав нашу коробку!

Андерс похитав головою.

— Ні, це не наша. Нашу я допіру замкнув своїми руками.

— Але ж така самісінька, як наша, — мовила Єва-Лотта.

— Бігме він купив її в господарській крамниці разом з ліхтариком! — мовив Калле. — Бо там продають такі коробки.

— Еге ж, свою ми теж там купили, — згадала Єва-Лотта.

— Мерщій відчиняйте! — нетерпеливився Калле. Андерс узявся за вічко. Та коробка була замкнена.

— Цікаво, чи в них усіх той самий ключ?

Він схопив ключа, що на шнурочку висів у нього на шиї.

— О, швидше! — підганяла Єва-Лотта.

Калле сопів, немов щойно здолав високу гору. Андерс засунув ключа в шпарку й покрутив ним. Замок подався.

— О! — вигукнула Єва-Лотта. І як Андерс підняв вічко, додала: — Ви тільки гляньте. Немов у казках з "Тисячі й однієї ночі"! [91]

— То он які вони, ті смарагди й платина! — шанобливо сказав Калле.

У коробці було все, про що писалося в газеті: брошка, й каблучки, й браслет, і розірване намисто з перлин, таких самих, як знайшов Калле.

— Сто тисяч крон! — прошепотів Андерс. — Аж лячно стає!

Єва-Лотта перебирала в руках коштовності. Вона взяла браслет і почепила собі на зап'ясток, брошку з діамантами пришпилила на свою ситцеву сукенку, а на кожний палець наділа по каблучці, тоді стала перед маленьким віконцем, що крізь нього в підземелля просякало денне світло. Самоцвіти на ній заграли всіма барвами.

— Ох, як гарно! Правда ж, я схожа на королеву? От якби мені хоч одну-однісіньку каблучку!

— У жінок одне в голові, — завважив Андерс.

— Ну, годі вже, — мовив Калле. — Нам не можна гаятись тут. Уявіть собі, що раптом перед нами вродиться дядько Ейнар — прийде викопати коробку. Це однаково що здибати бенгальського тигра, хіба ні?

— Я б волів тигра, — сказав Андерс. — Але дядько Ейнар не зважиться вийти з хати, ви ж самі знаєте. Бо Крук і Рединг чигають на нього.

— У кожному разі, нам треба зразу ж піти в поліцію, — сказав Калле.

— У поліцію? — невдоволено спитав Андерс. — Навіщо вмішувати поліцію, коли в нас усе так гарно почалося?

— Це тобі не війна Троянд, — розважно сказав Калле. — Зволікати не можна. Адже ти сам знаєш, що злодіїв треба арештувати. [92]

— А може, ми самі заманимо їх у пастку, а тоді скажемо поліції: мовляв, будь ласка, ось вам три чудові злочинці, ми їх спіймали!

Калле похитав головою. О, скільки разів знаменитий детектив Блюмквіст власноручно знешкоджував небезпечних злочинців цілими десятками! Проте знаменитий детектив одне, а Калле — зовсім інше. До того ж Калле часом був розважний і розумний хлопець.

— Ну, як знаєш.

Андерс неохоче визнав авторитет Калле в кримінальних справах.

— Якщо так, — озвалася Єва-Лотта, — то ходімо до Б'єрка. Нехай нам він поможе, більше ніхто. Тоді, либонь, його підвищать на службі.

Андерс позирнув на перекопану долівку.

— А що робити з оцією грядкою? Посадимо картоплю чи все знову затопчемо?

Калле вважав, що найкраще затерти всі свої сліди.

— Але поспішаймо, — мовив він. — Якось воно моторошно мати з собою коробку зі стома тисячами крон. Я б хотів якнайшвидше ушитися звідси.

— А що робити з коробкою? — спитала Єва-Лотта. — Не можна ж нести її на очах у всіх. Та й де потім сховати?

Порадившись трохи, діти вирішили, що Андерс віднесе коштовну коробку в штаб Білої Троянди на горище й сховає там, а Калле і Єва-Лотта тим часом підуть шукати поліцая Б'єрка. Андерс скинув сорочку й загорнув у неї коробку. Він так і пішов, несучи в одній руці лопату, а в другій згорток.

— Всі неодмінно подумають, що я ходив копати черв'яків, — з надією в голосі сказав він. [93]

Калле замкнув двері.

— Про одне я тільки шкодую, — мовив він.

— Про що? — спитала Єва-Лотта.

— Що ми не побачимо дядькового Ейнарового обличчя, як він прийде по коробку.

— О, за це б я заплатила двадцять п'ять ере! — відповіла Єва-Лотта.

У поліційній дільниці панував лад і спокій. Якийсь поліцай сидів собі й розв'язував кросворд, наче в світі не відбувалося ніяких злочинів. Однак Б'єрка не було.

— Можна бачити поліцая Б'єрка? — спитав Калле й чемно вклонився.

— Він у службовому відрядженні й повернеться аж завтра. А ти мені не підкажеш міфологічне чудовисько з шести літер?

Поліцай кусав олівця й дивився на Калле.

— Ні, я прийшов сюди в зовсім іншій справі, — відповів Калле.

— Еге ж, Б'єрк буде завтра. А жінку-вояка з восьми літер?

— Єва-Лотта, — мовив Калле. — Якраз вісім літер. Дякую, до побачення. Ми прийдемо завтра!

Калле потяг за собою Єву-Лотту.

— Хіба можна розмовляти про поважні речі з диваком, що цікавиться тільки міфологічними чудовиськами! — мовив він.

Єва-Лотта була такої самої думки. Вони вирішили, що нічого не станеться, коли почекати з поліцією до завтра. Адже дядько Ейнар, напевне, цілий-цілісінький лежить собі в постелі.

— А он і Крук стоїть коло годинникової майстерні, — прошепотів Калле. — Ти колись бачила таку пику? [94]

— Дивно, що злодії пильнують один одного, — мовила Єва-Лотта. — Наче в приказці: "Праведникові янгол сон стереже"!

Калле помацав м'язи на руці.

— Але завтра, Єво-Лотто, завтра почнеться смертельна боротьба.

12

Уже зранку заповідалося на велику спеку. Левкої на грядці в пекаря посхиляли голівки. Вітер ані кивав, і навіть кицька Тусе воліла сидіти в затінку веранди, де Фріда квапливо накривала стіл до сніданку.

Єва-Лотта вбігла ще в нічній сорочці, з пружками від подушки на щоці.

— Ви не знаєте, Фрідо, чи дядько Ейнар уже встав?

Фріда таємниче відповіла:

— Краще спитай, чи він лягав! Так, так! Кажу тобі, Єво-Лотто, що пан Ліндеберг цієї ночі зовсім не лягав спати.

Єва-Лотта витріщила очі.

— Що? Звідки ви знаєте?

— Знаю, бо допіру носила йому окропу голитися. Кімната порожня, а ліжко як я вчора постелила, коли він вийшов, так і стоїть. Адже ввечері йому стало краще.

— Він учора ввечері виходив кудись? Як я вже спала?

— Авжеж! Очевидно, через того листа, що я принесла. О Боже, я забула за сіль і цукор!

— Якого листа? Почекайте, Фрідо, про якого листа ви кажете? — Єва-Лотта схопила Фріду за руку.

— Яка ж ти страшенно цікава, Єво-Лотто! Я не знаю, що то за лист, бо чужих листів не читаю. Просто [95] коло хвіртки стояли якісь два чоловіки, як я ходила вчора ввечері по молоко. І попросили мене передати панові Ліндебергові листа, а я, звісно, й передала. Тоді він миттю видужав. Ось як воно було.

За хвилю Єва-Лотта вже була одягнена, а ще за хвилю прибігла до Калле. Андерс теж уже прийшов.

— Що робити? Дядько Ейнар зник! А ми ж його не заарештували!

Звістка вразила хлопців, як атомна бомба.

— Я так і знав, — промурмотів Андерс. — Немов та щука весною, пам'ятаєте, що спіймалася на гачок, а тоді зірвалась останньої миті.

— Стривайте! Не треба гарячкувати! — гримнув на них Калле, чи пак, знаменитий детектив Блюмквіст, що зненацька вигулькнув і втрутився в розмову. —Треба діяти методично, це єдина рада. Найперше зробимо трус у Ліндеберга, тобто в дядька Ейнара.

Про всяк випадок Калле пішов поглянути, чи не чатують на вулиці Крук або Редіґ. Але варту, мабуть, знято.

— Ліжко не торкане, валізка на місці, — відзначив Калле, як вони прокралися до дядькової Ейна-рової кімнати. — Все має такий вигляд, наче він гадає вернутися. Але, може, це тільки хитрощі.

Андерс і Єва-Лотта сиділи на ліжку й понуро дивилися перед себе.

— Ні, він не вернеться, — сказала Єва-Лотта. — Але в нас принаймні лишилися коштовності.

Калле нишпорив по кімнаті, пильно до всього додивляючись. Кошик на сміття. Ну певне ж! Азбука детектива! Там лежали коробки з-під цигарок, кілька зламаних сірників і давня газета. А ще ціла купка дрібних клаптиків паперу. Калле свиснув. [96]

— Зараз будемо розв'язувати загадку. Та ще й яку! — сказав він.

Калле зібрав усі клаптики й розіклав їх перед собою на столі. Андерс і Єва-Лотта зацікавлено підійшли ближче.

— Гадаєш, що це лист? — запитала Єва-Лотта.

— Зараз побачимо.

Калле почав складати клаптик до клаптика — виходили слова.

Звісно, лист! Невдовзі загадка була розв'язана. Три голови напружено схилилося над столом і прочитали:

"Ейнаре, друже!

Ми з Йоменом уже згодились. Будемо ділитися! Звісно, ти повівся по-свинському, і якби ми мали більше часу, то витрусили б із тебе все. Та нехай уже, поділимось. Так буде краще для нас усіх, а надто для тебе.

Думаю, ти розумієш мене! Але затям собі, жодних коників! Якщо ти спробуєш і тепер обдурити нас, то наперед попрощайся з життям! Цього разу має бути чесна гра! Ми чекаємо на тебе коло хвіртки. Швиденько неси блискітки, і ми негайно зникнемо! Артур".

— Ага, злодії знову злигалися, — мовив Калле. — Однак блискіток їм доведеться пошукати.

— Цікаво, де вони тепер, — мовив Андерс. — А що, як вони чкурнули з міста? Ото, мабуть, люті! Як шершні.

— І, певне, сушать собі голову, хто забрав коштовності!

Єва-Лотта раптом повеселішала.

— А що, як прокрастися до руїн і подивитися, чи вони й досі там длубаються? Коли вони там, то негайно нашлемо на них поліцію, — мовив Андерс. — Хоч як вони зайдуть до підземелля, коли дядько Ейнар не має вже відмикачки?

— У таких типів, як Крук і Редіг, відмикачки в кожній кишені, будь певен, — сказав Калле.

Він зібрав усі клаптики в коробку з-під цигарок і сховав до кишені.

— Це докази, розумієте? — пояснив він Андерсові та Єві-Лотті.

На сонці було дуже парко, і діти швидко засапалися. Вони побоялись іти стежкою до руїн, аби часом не зустріти злодіїв.

— Не треба, щоб вони нас бачили, — пояснив Калле. — Ще запідозрять щось, а тоді нам буде непереливки! Бо той Редіг, видко, не з таких, що стерпить, як хтось втручатиметься в його справи.

— Еге ж, так вони й чекають нас, — мовив Андерс. — Певне, перелякались до смерті, як побачили, що коштовності зникли. Коли тільки дядько Ейнар не повів їх десь у інше місце.

Спинатися на пагорб було важко. Та що робити, як стежкою не можна йти! Довелось і дертися вгору, і лізти рачки, і плазувати, чіпляючись за кущі та за камені. А ще в таку спеку! Єві-Лотті стало млосно. Вона не встигла поснідати, як ішла з дому, тільки запхнула в кишеню кілька булочок.

От і замок. Добре, що вони не йшли стежкою, бо тепер опинилися на майданчику позаду руїн і могли обережно, крадькома виглянути з-за рогу, чи нема [98] якоїсь небезпеки. Та скрізь було тихо. Як завше, гули джмелі, як завше, духмяніла заквітла шипшина і, як завше, були замкнені двері до підземелля.

— Я так і думав! Від них і сліду не лишилося, — сказав Андерс. — Тепер мене довіку мучитиме сумління, що ми не заарештували їх учора ввечері.

— Треба спуститись у підземелля й поглянути, чи справді від них не лишилося сліду, — сказав Калле й дістав із кишені відмикачку.

— Ти орудуєш відмикачкою, як справдешній злодій, — захоплено сказав Андерс, коли двері подалися.

Усі троє разом побігли вниз. Ту ж мить почувся страшний вереск, що покотився луною по всьому замку. То закричала Єва-Лотта. А знаєте чого?

Бо на долівці в льоху хтось лежав. Лежав дядько Ейнар, міцно зв'язаний за руки й ноги, із затичкою в роті.

Перша їхня думка була втекти: адже тепер дядько Ейнар їхній ворог. Однак той ворог був цілком [99] безпорадний. Він благально дивився на них почервонілими очима. Калле підійшов і відтулив йому рота. Дядько Ейнар застогнав.

— Падлюки, що вони зі мною зробили! Боже, як руки затерпли! Розв'яжіть мене!

Єва-Лотта кинулась до нього, та Калле спинив її.

— Стривай, — мовив він, зніяковівши. — Перепрошую, дядьку Ейнаре, але спершу нам доведеться покликати поліцію.

Він сам дивувався зі своїх слів: отак заявити дорослій людині!

Дядько Ейнар кучеряво вилаявся, тоді знов трохи постогнав.

— Ага, то я вам маю дякувати за цю розвагу! І як я не здогадався? Знаменитий детектив Блюмквіст!

Дітям тяжко було слухати той стогін.

— Якого біса ви лупите на мене очі! — закричав дядько Ейнар. — Ідіть кличте лягавих, шмаркачі! Але хоч води могли б мені дати!

Андерс помчав до старого колодязя на подвір'ї замку й набрав у бляшаний коряк, що лежав коло нього, чистої, холодної води. Тоді приклав коряка до вуст дядькові Ейнарові.

Той став пити так, наче досі ніколи не бачив води. Потім знову заскиглив:

— Ох, як руки болять! Калле не міг далі витерпіти.

— Якщо ви твердо пообіцяєте, що не спробуєте втекти, то ми, може, попустимо вам мотузку.

— Обіцяю все, що хочете, — мовив дядько Ейнар.

— Та й, зрештою, не варто пробувати, бо як одне з нас побіжить до поліції, двоє залишаться стерегти вас. І ноги у вас зв'язані. [100]

— Ти хлопець надзвичайно кмітливий, нічого не скажеш, — мовив дядько Ейнар.

Андерс насилу розв'язав мотузку в нього на руках. Спершу, мабуть, дядькові Ейнарові ще дужче заболіло, бо він довго сидів, похитуючись, і стогнав.

— Відколи ви так лежите? — спитала Єва-Лотта тремтячим голосом.

— З учорашнього вечора, люба панночко, — відповів дядько Ейнар. — І все завдяки вам.

— Шкода, звісно, — сказав Калле. — Дуже вас перепрошуємо, але все ж таки доведеться покликати поліцію.

— А може, домовимося з вами? — спитав дядько Ейнар. — До речі, як ви, в дідька, зуміли все винюхати? Ну, та байдуже, коштовності тепер у вас, а найважливіше, що вони знайшлися. Правда, пане знаменитий детективе? То чому ж вам не відпустити нещасного грішника задля давньої приязні?

Діти принишкли.

— Єво-Лотто, — звернувся дядько Ейнар до дівчини, — невже ти захочеш, щоб твій родич попав до в'язниці?

— Якщо хтось завинив, — сказала Єва-Лотта, — то мусить відповідати.

— Ми не можемо зробити інакше, — мовив Калле. — Андерсе, скочиш?

— Так.

— Прокляті вилупки! — вилаявся дядько Ейнар. — І чому я вам не поскручував в'язів, поки ще мав час?

Андерс двома стрибками здолав сходи. Лишилося тільки вибігти в двері. Але там хтось стояв. Двоє чоловіків заступили йому дорогу. Один, блідий на виду, тримав у руках револьвера. [101]

13

— О, ми, здається, нагодилися на родинне свято! — зареготав Блідий. — Приятель дітей у колі своїх улюбленців! Така зворушлива сцена, що не завадило б зняти її та помістити в газеті. Ні, Ейнаре, не зрозумій мене хибно, я маю на думці не "Поліційні вісті". Адже є й інші газети!

Він замовк і став оглядати револьвера.

— Шкода, що ми перебили вам, — повів далі Блідий. — Якби ми трохи затрималися, то твої малі друзі звільнили б тебе, і ти швидше знайшов би блискітки, не те що вчора ввечері!

— Послухай мене, Артуре, — сказав дядько Ейнар. — Присягаюся, що...

— Ти вже вчора досить наприсягався, — перебив його Блідий. — Коли тобі захочеться сказати, де ти сховав брязкальця, тоді розтуляй писок. А поки що цить! І тримати ми тебе будемо лежма, як пляшку з мінеральною водою. Думаю, що твої маленькі друзі не заперечуватимуть, як я знову зв'яжу тобі руки? І ти не дуже голодний і не дуже спраглий, еге ж? Бо, на жаль, можу тобі дати лиш пожувати хусточку. Поки ти порозумнішаєш.

— Артуре! — вигукнув розпачливо дядько Ейнар. — Ти мусиш мене вислухати! Знаєш, хто все загарбав? Оці шмаркачі! І вже хотіли привести лягавого, як ви нагодилися. Далебі, я ніколи не сподівався, що так зрадію, угледівши ваші пики! Але тепер ви прийшли на диво вчасно!

Якусь хвилину панувала мовчанка. Бліде обличчя з неспокійними очима повернулося до дітей. Калле відчув, що надходить страшна небезпека. Це було навіть не те, що стояти перед дядьковим Ейнаровим револьвером. [102]

Мовчанку порушив той, що його Калле назвав Відразним.

— А може, він цього разу не бреше, Артуре?

— Може, й не бреше, — відповів Артур. — Ми скоро взнаємо.

— Дітей полиши мені, — сказав дядько Ейнар, — я з них швидко витрушу те, що нам треба.

Андерс, Калле і Єва-Лотта аж побіліли на виду. Калле правду казав — це не те, що війна Троянд.

— Артуре, — мовив дядько Ейнар, — коли ти нарешті розчовпав, що я не маю наміру пошити вас у дурні, то повинен зрозуміти й те, що тепер нам як ніколи треба триматися разом. Розріж-но мотузку, — він

показав на свої зв'язані ноги, — і будемо кінчати справу. Мені здається, що нам давно час ушитися звідси.

Артур мовчки підійшов і розрізав мотузку. Дядько Ейнар насилу підвівся й потер закляклі ноги.

— Це була найдовша ніч у моєму житті, — сказав він.

Його приятель Артур скривив глузливо рота, а Відразний хрипко засміявся.

Дядько Ейнар підійшов до Калле і взяв його за підборіддя.

— То як, знаменитий детективе, вже не кличеш поліції?

Калле мовчав. Гру програно, і він знав це.

— Скажу тобі, Артуре, що ці дітлахи дуже кмітливі. І я не вельми здивуюся, коли вони чемно й слухняно розкажуть дядькові Ейнарові, де сховали коштовності.

— Тут їх нема, а де вони, ми не скажемо, — вперто заявив Андерс.

— Послухайте мене, діти, — мовив дядько Ейнар. — Ось ці два добрі дядечки вчора не так мене [103] зрозуміли. їм здалося, що я знаю, де коштовності, але не хочу признатися, куди їх сховав. І вони дали мені цілу ніч на роздуми. Я вже сказав, що то була найдовша ніч у моєму житті. Тут, у льоху, вночі темнувато. Властиво, зовсім темно, хоч в око стрель. Та ще й холодно. І спиться погано, як у тебе зв'язані руки й ноги. І голод та спрага долягають. Куди приємніше лежати вдома, у мами, й спати собі в ліжку, правда, Єво-Лотто?

Єва-Лотта позирнула на дядька Ейнара так само, як тоді, коли він мучив її улюблену кицьку.

— Пане детективе, — повів далі дядько Ейнар, — а як ти дивишся на те, щоб перебути одну або, скажімо, кілька ночей тут, у руїнах? Або, може, і всі ті ночі, що тобі лишилися в житті.

Калле відчув, як по спині йому забігали мурашки.

— Ну, годі теревенити! — перебив Артур Редіг. — Чого ти з ними стільки панькаєшся? Слухайте, шмаркачі! Я люблю дітей, навіть дуже, але таких, що коли треба й коли не треба бігають до поліції, не зношу. Ми вас тут замкнемо, мусимо замкнути. Але від вас самих залежить, чи вийдете ви звідси живі. Якщо ви повернете коштовності, то перебудете тут одну, щонайбільше дві ночі, бо тільки-но ми досягнемо безпечнішого місця, ваш любий дядько Ейнар напише, де ви.

Він хвильку помовчав.

— Якщо ви не захочете сказати, де сховані коштовності, то мені аж страшно уявити собі, як будуть голосити ваші любі матусі.

Дітям теж було страшно уявити собі таке. Калле запитливо глянув на своїх приятелів. Андерс і Єва-Лотта кивнули головою. Іншої ради не було. Треба сказати, де схована бляшана коробка... [104]

— Ну, пане знаменитий детективе, — заохочував хлопця дядько Ейнар.

— А ви напевне випустите нас, як ми скажемо? — спитав Калле.

— Ну звісно, — мовив дядько Ейнар. — Ти не віриш дядькові Ейнарові, хлопче? Вам доведеться тільки посидіти тут, поки ми знайдемо якийсь затишніший притулок, ніж це містечко. До того ж я

попрошу дядька Артура, щоб не в'язав вас, і тоді вам буде зовсім непогано!

— Коробка стоїть у білій шаховці на горищі, — сказав Калле, насилу видушуючи з себе слова. — Там, де був цирк "Калотан".

— Чудово! — зрадів дядько Ейнар.

— Ти певен, що знаєш, де це, Ейнаре? — спитав Артур Редіг.

— Цілком певен! Бачиш, Артуре, як нам вигідно триматися разом? Ніхто з вас не може залізти на горище так, щоб не викликати підозри, а я можу.

— Ну гаразд! — мовив Артур. — Ходімо!

Він подивився на трьох дітей, що стояли, збившись у купку.

— Думаю, що ви не збрехали!.. По правді роби, по правді й буде, мій юний друже, це гарна приказка. Бо як ви збрехали, то ми негайно вернемося, і тоді вам скрутно доведеться, ой скрутно!

— Ми не збрехали, — сказав Калле, дивлячись спідлоба.

До нього підійшов дядько Ейнар. Калле вдав, що не бачить простягненої руки.

— Прощай, пане знаменитий детективе, — мовив той. — Мені здається, що буде краще, як надалі ти кинеш криміналістику. До речі, можна мені забрати назад відмикачку? Це ж ти її взяв у мене?

Калле засунув руку в кишеню й витяг відмикачку. [105]

— Вам теж краще було б кинути дещо, — буркнув він.

Дядько Ейнар засміявся.

— Прощай, Андерсе, дякую за компанію. Прощай, Єво-Лотто! Ти гарна дівчинка, я завше тебе такою вважав. Привітай від мене маму, якщо я не встигну з нею попрощатися!

Він рушив нагору разом зі своїми приятелями. У дверях він обернувся й помахав дітям рукою:

— Обіцяю неодмінно написати, де ви! Якщо тільки не забуду!

І важкі двері грюкнули й замкнулися.

14

— Це я винен, — озвався Калле після довгої, здавалося, нескінченної мовчанки. — Тільки я сам. Не треба було вплутувати вас до цієї справи. Та, мабуть, і самому не треба було вплутуватись.

— Винен, винен! — передражнила його Єва-Лотта. — Ти хіба знав, що так вийде?

Знов запала тиша, жахлива тиша. Здавалося, що на світі нічого не існує, крім цього підземелля й щільно замкнених дверей.

— Шкода, що Б'єрка вчора не було, — врешті мовив Андерс.

— Ще й як! — озвався Калле.

І вони знов замовкли. Всі троє думали. І думали приблизно те саме: що все пропало. Коштовності не врятовано, і злодії втечуть за кордон.

Та це тепер здавалося не таким страшним, як те, що самі вони замкнені, не можуть вийти і не знають, чи взагалі коли вийдуть. На саму згадку про таке їм аж млосно ставало. А раптом дядько Ейнар не напише? До того ж скільки часу йде лист з-за кордону? І скільки можна жити без їжі та без води? А може, злочинці захочуть, щоб діти назавше лишилися в підземеллі? Бо ж за кордоном теж є поліція, і злодіям буде спокійніше жити, як Андерс, Калле і Єва-Лотта ніколи не вийдуть і не зможуть їх виказати. "Я напишу, якщо тільки не забуду", — наостанці сказав дядько Ейнар. Зловісні слова!

— Я маю три булочки, — сказала Єва-Лотта, засовуючи руку в кишеню.

Це все ж таки була якась розрада.

— Отже, до вечора ми не вмремо з голоду, — мовив Андерс. — І ще лишилося півкоряка води.

Три булочки й півкоряка води! А далі що?

— Треба кликати на допомогу, — порадив Калле. — Може, якийсь турист нагодиться, прийде оглядати руїни.

— Я пам'ятаю, що торік тут були два туристи, — сказав Андерс. — Після того в місті ще довго про них згадували. То чому б хтось не нагодився нині?

Вони поставали коло віконця, крізь яке просмикувався пучок сонячного проміння.

— Ну — раз, два, три! — скомандував Андерс.

— Поможіть! По-мо-жіть!

Після того крику тиша видалася їм ще глибшою.

— До Ґріпсгольма(1) та Альвастра(2) туристи валками сунуть, — гірко зауважив Андерс. — А наші руїни нікого не цікавлять.

(1) Популярні серед туристів королівський палац і парк біля Стокгольма.

(2) Королівська резиденція у провінції Естер'єтланд із руїнами монастиря XII сторіччя.

Ні, жоден турист не почув їхнього крику, та й взагалі ніхто не почув.

Спливали хвилини, обертаючись на години. [107]

— Аби я хоч була сказала вдома, що йду до руїн, — мовила Єва-Лотта. — Тоді вони прийшли б сюди нас шукати...

Вона затулила руками обличчя. Калле проковтнув клубок у горлі й підвівся з долівки. Він не міг сидіти й спокійно дивитися на Єву-Лотту. Чи дверей не можна виламати? Ні, зразу видно було, що марно й пробувати. Калле нахилився й підняв щось із долівки коло сходів. Дядьків Ейнарів ліхтарик! Він його забув! От пощастило! Бо як настане ніч, темна, холодна ніч, то хоч можна буде коли завгодно посвітити собі. Батарейки не вистачить надовго, але принаймні вони блиснуть і подивляться, котра година. Хоч, властиво, тепер уже однаково — чи третя година, чи четверта, чи п'ята, скоро для них узагалі ніщо не матиме ніякої ваги.

Калле відчув, як у ньому росте глухий відчай. Він ходив з кутка в куток "смутний та невеселий", як звичайно пишуть у книжках.

Усе що завгодно, аби тільки не сидіти й не чекати. Все що завгодно. Може, краще обстежити темні переходи, що вели в глиб підземелля?

— Андерсе, ти колись пропонував обстежити підземелля, накреслити план і влаштувати тут наш штаб. То, може, тепер обстежимо його?

— Невже я справді казав таку дурницю? Певне; мені тоді в голову вдарило сонце. Якби я тільки вибрався звідси, то довіку обминав би десятою дорогою ці паскудні руїни, так і знай!

— Усе ж таки цікаво, куди ведуть ці темні коридори? — не поступався Калле. — А раптом є якийсь інший вихід, що про нього ніхто не знає!

— Аякже! А раптом сюди з'являться археологи й відкопають нас? Однакова надія.

Єва-Лотта стрепенулася: [108]

— Воно так, але як ми сидітимемо, то взагалі здуріємо. Як на мене, то Калле правду каже. Ми маємо ліхтарика й будемо присвічувати собі.

— Ну, як хочете, — сказав Андерс. — Та, може, спершу з'їмо булочки? Три булочки — на жаль, тільки три булочки, і надовго їх однаково не стане.

Єва-Лотта дала кожному по булочці, і вони мовчки заходилися їсти. їм аж моторошно ставало на думку, що це, може, вони їдять востаннє в житті. Вони швидко ум'яли булочки й запили їх водою з коряка. Тоді взялися за руки й рушили в темряву.

Калле йшов попереду й світив ліхтариком.

Саме тієї хвилини перед невеликою поліційною дільницею спинилася машина. З неї висіло двоє чоловіків і поспішили до дільниці, де їх зустрів Б'єрк, дуже здивований несподіваними відвідинами.

Прибульці назвалися: комісар Стенберґ і поліцай Сантесон із стокгольмської кримінальної поліції.

Потім комісар швидко спитав Б'єрка:

— Ви не знаєте тут у місті приватного детектива на прізвище Блюмквіст?

— Приватного детектива Блюмквіста? — Б'єрк похитав головою. — Ніколи про такого не чув.

— Дивно, — сказав комісар. — Він мешкає на Великій вулиці, чотирнадцять. Ось погляньте.

Комісар витяг листа й подав Б'єркові. Якби тут був Калле, то відразу впізнав би його. Вгорі стояло: "До кримінальної поліції у Стокгольмі", а внизу підпис: "Карл Блюмквіст, приватний детектив".

Поліцай Б'єрк засміявся:

— Та це ж мій приятель Калле Блюмквіст! Ти Диви, приватний детектив! Тому приватному детективові десь одинадцять чи дванадцять років! [109]

— Тоді чим ви поясните, що він прислав нам такий самісінький відбиток пальця, як ми виявили на Банерґатан наприкінці липня? Мабуть, чули про крадіжку великих коштовностей? Чий це відбиток? Саме це найбільше цікавить стокгольмську кримінальну поліцію. Це наша єдина ниточка. Ми певні, ще грабувало кілька осіб, бо одна не зрушила б з місця важкого сейфа. Проте відбитки пальців залишила тільки одна з них, решта, певне, були в рукавицях.

Поліцай Б'єрк задумався. Він згадав, як недавно на майдані Калле обережно розпитував його, ще треба робити, коли знаєш, що хтось

злочинець, а доказів немає. Виходить, Калле Блюмквіст якимось робом напав на слід злодіїв, що вкрали коштовності!

— Мені здається, що найкраще негайно ж піти й розпитатися про все самого Калле, — сказав поліцай Б'єрк.

— Мабуть, так, і якнайшвидше, — погодився комісар.

— Велика вулиця, чотирнадцять! — сказав поліцай кримінальної поліції і сів за кермо.

І машина рушила.

Червоні Троянди страшенно нудилися. Що це за нова мода в Білих Троянд підписати мир, коли війна так цікаво почалася! Подумати тільки, доброї вільно відмовитися від такої розваги!

— Я гадаю, що нам треба піти й трохи поображати їх, — запропонував Сікстен. — Може, вони нарозумляться.

Бенці й Йонте сподобалась така пропозиція: Проте у штабі Білих Троянд було тихо й порожньо

— Де їх чорти носять? — здивувався Йонте.

— Почекаймо їх, — сказав Сікстен. — Колись ж" вони мають повернутися. І Червоні Троянди влаштувалися собі на горищі. Там було багато старих часописів, що ними Білі Троянди розважалися в негоду; були також і шахи, і чудовий стіл для гри в пінг-понг. Одне слово, нудьгувати не доводилось.

— Гарний у них штаб, — позаздрив Бенка.

— Так, — сказав Сікстен. — Аби ж у нашому гаражі помістився такий великий стіл.

Вони грали в пінг-понг, спускалися мотузкою вниз, знову вилазили нею, роздивлялися в часописах комікси й нітрохи не переймались тим, що Білі Троянди красувалися своєю відсутністю.

Сікстен стояв у отворі, тримаючись за мотузку. "Он іде той Євин-Лоттин родич, як там його... ага, дядько Ейнар! Як же він поспішає!" — подумав хлопець. Ось він позирнув угору, помітив Сікстена й отетерів.

— Ти шукаєш Єву-Лотту? — за хвилю спитав дядько Ейнар.

— Так, — відповів Сікстен. — Ви не знаєте, де вона?

— Ні, не знаю.

— Шкода, — сказав Сікстен і з'їхав мотузкою вниз.

Дядько Ейнар засяяв. Сікстен знову поліз нагору.

— Ти лізеш іще? — спитав дядько Ейнар.

— Авжеж, — сказав Сікстен, спритно видряпуючись мотузкою. Відразу видно було, що в нього з фізкультури п'ятірка.

— Що ти там робитимеш? — поцікавився дядько Ейнар.

— Чекатиму на Єву-Лотту, — відповів Сікстен. Дядько Ейнар трохи походив у садку. [111]

— Здається мені, — врешті гукнув він Сікстенові, — що Єва-Лотта з хлопцями подалася кудись на цілий день! Раніше як увечері вони не вернуться.

— Шкода, — сказав Сікстен і з'їхав донизу. Дядько Ейнар знову засяяв.

Сікстен поліз назад.

— Ти не чув, що я сказав? — Дядько Ейнар починав нервуватися. — Єви-Лотти не буде цілий день!

— Шкода, — мовив Сікстен. І поліз далі.

— Що ж ти там робитимеш? — спитав дядько Ейнар.

— Дивитимуся комікси, — відповів Сікстен. Дядько Ейнар уже не сяяв. Він знову нетерпляче походив трохи стежкою.

— Агов, ти, нагорі! — гукнув він за хвилю. — Хочеш заробити крону?

Сікстен висунув голову.

— Певне ж! А як?

— Побіжи до тютюнової крамнички на майдані й купи мені коробку цигарок!

— Залюбки, — сказав Сікстен і з'їхав мотузкою вниз.

Дядько Ейнар дав йому п'ять крон. Сікстен помчав щодуху. Тепер дядько Ейнар засяяв ще дужче.

Коли це з отвору висунув голову Бенка, симпатичний [112] Бенка з русявим кучерявим чубом і кирпатим носом. У кого б стало духу лаятися, побачивши такого гарного хлопця? А от дядько Ейнар вилаявся, та ще й як!

За хвилю вернувся Сікстен. В одній руці він ніс великий пакунок. Віддавши дядькові Ейнарові цигарки, він гукнув своїм приятелям:

— Дивіться, хлопці! Я купив у Євиного-Лоттиного тата на цілу крону булочок, а він не скупий! Тепер ми маємо їжу і можемо сидіти цілий день, навіть додому не треба йти.

Дядько Ейнар вилаявся ще дужче й прудко пішов геть.

Червоні Троянди дивилися комікси, грали в пінг-понг, їли булочки, спускалися мотузкою й не журилися, що Білі Троянди красувалися своєю відсутністю.

— Вам не здається, що в того родича одної клепки бракує? — спитав Сікстен, коли дядько Ейнар уже вчетверте вигулькнув коло пекарні. — Чого він товчеться, наче курка з яйцем? Не може знайти собі якоїсь роботи?

Минали години. Червоні Троянди й далі грали в пінг-понг, роздивлялися комікси, спускалися мотузкою, їли булочки й зовсім не журилися, що Білі Троянди красувалися своєю відсутністю.

15

Всюди темно-темнісінько! Тільки часом через якусь щілину блисне промінь світла. Однак ліхтарик ще світить, хоч це добре. Як важко пробиратися тими переходами! Подекуди дорогу заступають великі камені, в підземеллі все липке, вогко й холодно. Як же тут перебути ніч? Багато ночей? [113]

Андерс, Калле і Єва-Лотта тримаються за руки. Калле освітлює довгі кам'яні стіни, мокрі та плісняві.

— Як ті нещасні сиділи тут замкнені, — каже Єва-Лотта. — І, либонь, не один рік.

— Але їм хоч їсти давали, — бурчить Андерс. Однією булочкою дуже не наїсися, а він таки

добре зголоднів. Дома в нього десь тепер обідають.

— А в нас на обід нині битки! — зітхає Єва-Лотта.

Калле мовчить. Він лютий на самого себе за те, що взагалі захопився працею детектива. Сиділи б тепер собі дома на горищі, воювали б із Червоними Трояндами, їздили б на велосипеді, купалися б, їли б на обід битки. Хіба мало цікавого на світі!? А натомість вони спотикаються в темряві й навіть думати бояться, що їх чекає.

— Вже краще вернімося на давнє місце, — каже Єва-Лотта. — Чогось іншого, аніж ми вже бачили, однаково не буде. Всюди темно й неприємно.

— Хоч дойдімо цим переходом до кінця, — пропонує Андерс, — а тоді вернемось.

Єва-Лотта помилилася: принаймні не скрізь було те саме. Перехід скінчився сходами, а сходи звичайно з'єднують два поверхи.

То були вузенькі кручені східці з кам'яними приступками, стертими безліччю ніг.

Андерс, Калле і Єва-Лотта стоять принишклі: вони не вірять своїм очам. Калле освітлює східці ліхтариком. Тоді кидається вперед. Але східці кінчаються глухим кутом. Отже, ними не можна зайти в підземелля. І, звісно, вийти теж не можна. Калле вже ладен головою розбити дошки, щоб аж тріски полетіли.

— Ми мусимо вийти! Мусимо, кажу! — в нестямі кричить Андерс. — Я більше не можу! [114] Він бере велику каменюку. Калле допомагає йому.

— Раз-два-три! — командує Андерс. Дерево тріщить. Ще раз!

— Побачиш, що ми вийдемо, Калле! — Андерс мало не плаче з натуги.

Востаннє, з усієї сили. Трах! Навсібіч летять тріски, їх не важко відкинути. Андерс висовує голову і аж вищить з радощів. Східці ведуть на перший поверх зруйнованого замку!

— Гайда за мною! — кличе він.

Калле і Єву-Лотту не треба просити. І ось уже вони всі троє милуються днем, сонцем, наче великим дивом. Єва-Лотта підбігає до вікна. Внизу розляглося містечко. Видно водогінну башту й церкву. А там, удалині, червоний дах їхньої пекарні. Єва-Лотта відвертається до стіни й вибухає голосним плачем.

"Ну й чудні ці дівчата, — міркують Калле й Андерс. — В підземеллі вона не ревла, а тепер, як усе вже минулося, бризкає, немов водограй!"

На той час Червоні Троянди вже передивилися усі комікси, досхочу награлися в пінг-понг. Та ще й у Преріях мав початися футбольний матч.

— А хай їм, набридло вже чекати! — заявив Сік-стен. — Наче до Америки емігрували. Ходімо!

Вони всі троє спустилися мотузкою вниз і перейшли річку через Євину-Лоттину кладку. Дядько Ейнар таки дочекався свого, хоч і не одну годину згаяв.

Метрів за двісті на вулиці стоїть блискуча чорна машина марки "Вольво". В ній сидять двоє чоловіків, нетерплячі й роздратовані. їм дошкуляє спека. Години спливають, а через рівні проміжки часу з'являється їхній давній приятель Ейнар і доповідає: [115]

— Ті вилупки ще там! Що я, по-вашому, маю робити? Не можу ж я їм поскручувати в'язи, хоч як би хотів!

Та ось нарешті дядько Ейнар іде, не йде, а біжить. Він щось несе під полою.

— Усе гаразд, — шепоче він і вскакує в машину. Йомен додає газу, і машина мчить у північному напрямку.

Троє чоловіків у машині думають тільки про одне: якнайшвидше втекти з містечка. Вони дивляться тільки перед себе й бачать лиш вулицю, що має вивести їх до багатства, волі й безтурботного життя. Якби вони позирнули вбік, то, може, помітили б трьох дітей: Андерса, Калле і Єву-Лотту, що саме вигулькнули з-за рогу і вражено та злякано дивилися вслід своїм ворогам, які швидко тікали машиною.

16

— Де тебе дідько носив, шибенику? — запитав бакалійник Блюмквіст. — І що ти накоїв? Знову розбив комусь вікно?

Уже вкотре бакалійник Блюмквіст вибігав на ґанок і виглядав свого нащадка. І ось нарешті побачив його разом з Андерсом і Євою-Лоттою.

— Пустіть мене, татку! — просився Калле. — Мені треба бігти в поліцію!

— Знаю! — сказав тато. — Поліція вже чекає на тебе. Це тобі так не минеться!

Калле не міг збагнути, чому поліція чекає на нього. Але досить того, що вона чекала. І він побіг так, як ще зроду не бігав. Андерс і Єва-Лотта мчали за ним. [116]

На зеленій дощечці гойдалки сидів поліцай Б'єрк, дай Боже йому здоров'я, а коло нього — двоє ще якихось поліцаїв.

— Арештуйте їх, арештуйте! — нестямно закричав Калле. — Мерщій!

Б'єрк і двоє інших поліцаїв схопилися.

— Де? Кого?

— Злодіїв! — Калле був такий схвильований, що не міг говорити. — Вони допіру поїхали. Ой, швидше!

Двічі йому не довелося казати. На очах у приголомшеного бакалійника Блюмквіста Калле та його двох приятелів повезли в поліційній машині під охороною трьох поліцаїв. Пан Блюмквіст схопився за голову. Син ще в пір'я не вбився, а вже попав під арешт! Єдине його втішало — що пекарева дочка, видно, не краща, та й шевців синок теж.

Поліційна машина так летіла на північ, що статечні городяни маленького містечка тільки докірливо хитали головами. Калле, Андерс і Єва-Лотта сиділи ззаду поряд із комісаром Стенбергом. На поворотах їх кидало то в один, то в другий бік. Єва-Лотта дивувалася, скільки людина може витерпіти за один день і не зомліти. Калле й Андерс говорили

один поперед одного, аж поки комісар заявив, що радше слухав би їх по черзі. Калле вимахував руками й верещав не своїм голосом:

— Один блідий, другий відразний, а третій дядько Ейнар, але блідий, властиво, ще відразніший за відразного, та й дядько Ейнар теж відразний!

Комісар аж трохи розгубився.

— Блідий зве себе Іваром Редігом, але його, здається, звуть Артуром, а відразного звуть Йоменом, але він, видко, зветься Крук, а дядько Ейнар, той зветься і Ліндеберґ, і Бране, і він спить з револьвером під [117] подушкою, а коштовності закопав у підземеллі зруйнованого замку, під сходами, а як я брав у нього відбиток пальця, то, на лихо, впав вазон, і він націлився на мене револьвером, а потім я сидів на клені й чув, як Йомен і Редіґ погрожували вбити його, а тоді зв'язали в льоху в руїнах, бо він, дурний, пішов туди з ними, а коштовностей уже не було, бо ми сховали їх на горищі, але тепер, на жаль, злодії, мабуть, їх забрали, бо вони замкнули нас у підземеллі, а там стільки всіляких переходів, але ми вибралися звідти, бачите, а тепер ви, дядьку комісаре, вже все знаєте, тільки прошу вас, їдьте швидше!

З виразу обличчя дядька комісара не видно було, що він усе знає, однак він подумав, що подробиці можна буде з'ясувати потім.

Поліцай глянув на спідометр. Сто кілометрів на годину! Збільшувати швидкість він боявся, хоч Калле вважав, що машина їде надто повільно.

— Тут роздоріжжя, то куди їхати: ліворуч чи праворуч?

Поліцай так раптово загальмував, що машину закинуло вбік.

Андерс, Калле і Єва-Лотта аж пальці кусали, так їх нервувала та затримка.

— От лихо! — сказав комісар. — Пане Б'єрку, ви знаєте тутешні дороги, як на вашу думку, котрою вони поїхали?

— Важко сказати, — відповів Б'єрк. — Обидві ці дороги ведуть на гостинець, тож вони будь-куди могли звернути.

— Стривайте, — сказав Калле й вискочив із машини. Він витяг записника й подався на дорогу ліворуч, пильно роздивляючись сліди.

— Вони завернули сюди! — схвильовано закричав він. [118]

— Звідки ти знаєш? — спитав комісар.

— Знаю, бо в них нова шина на правому задньому колесі, і я накреслив собі візерунок. Ось гляньте!— Він показав чіткий слід на дорозі. — Такий самісінький.

— А ти метикуватий хлопець! — похвалив комісар, коли вони бігли назад до машини.

— Азбука детектива, — сказав знаменитий детектив Блюмквіст. Але враз згадав, що недавно волів бути просто Калле, й скромно додав: — Так якось мені спало на думку.

Тепер вони мчали з карколомною швидкістю. Всі принишкли, тільки напружено вдивлялися вперед. Ось заворот... Машина ковзнулася...

— Дивіться! — вигукнув поліцай Б'єрк. Перед ними метрів за сто їхала машина.

— То вони! — запевнив Калле. — Чорне, блискуче "Вольво"!

Поліцай Сантесон робив усе, що тільки міг, аби наздогнати втікачів, проте чорне "Вольво" й собі приспішилося, і відстань між машинами не меншала. Хтось дивився в заднє вікно. Злодії, очевидно, здогадались, що за ними женуться.

"Я зараз зомлію, — подумала Єва-Лотта. — А я ще зроду не мліла".

Сто десять кілометрів. Тепер поліційна машина повільно, але впевнено доганяла втікачів.

— Лягайте, діти! — раптом крикнув комісар. — Вони стріляють!

Він звалив усіх трьох на дно. І саме вчасно. Свиснула куля й пробила вітрову шибку.

— Б'єрку, вам там зручніше, нате мого револьвера й дайте відповідь тим собакам!

Комісар передав револьвера Б'єркові, що сидів спереду. [119]

— Стріляють! Ох, яка стрілянина! — шепотів Калле, сидячи на дні машини.

Б'єрк висунув руку в бокове вікно. Він був не тільки спритний гімнаст, але й добрий стрілець. Ось він пильно націлився в праве заднє колесо "Вольво".

До нього тепер десь метрів двадцять п'ять. Пролунав постріл, і чорне "Вольво", ковзнувши, з'їхало у канаву. Поліційна машина наздогнала його.

— Мерщій виходьте, поки вони ще в машині! — крикнув комісар. — Ви, діти, полежте ще!

Поліція миттю оточила розбите "Вольво". Ніщо в світі не могло змусити Калле лежати на дні машини. Він повинен устати й подивитися!

— Дядько Б'єрк і поліцай, що вів машину, стоять із націленими револьверами, — доповідав він Андерсові та Єві-Лотті. — А товстий комісар сіпає за двері. Ой, як вони зчепилися! То Редіг, він теж із револьвером. Ох, дядько Б'єрк так йому дав, що він випустив револьвера! А тепер вилазить дядько Ейнар, але без зброї, він тільки пручається... ось йому накладають кайдани і Редігові теж! А де ж Відраз-ний? Ось його витягають. Він, певне, зомлів. Ох, як цікаво! А тепер, уявляєте...

— Та цить! — сказав Андерс. — Ми ж не сліпі, самі бачимо!

Бійка скінчилася. Дядько Ейнар і Блідий стояли перед комісаром. Відразний лежав поряд на землі.

— О, кого я бачу! — вигукнув комісар. — Та це ж Артур Берґ! Яка приємна несподіванка!

— Кому приємна, а кому ні, — сказав Блідий, позираючи спідлоба.

— Таки правда, — погодився комісар. — Що ти скажеш, Сантесоне, ми спіймали самого Артура Берга!

"Добра ж у нього, видко, пам'ять, що він згадує всі прізвища", — подумав Калле. [120]

— Ходи сюди, Калле! — покликав комісар. — Тобі, певне, буде приємно знати, що з твоєю допомогою нам пощастило спіймати одного з найнебезпечніших злочинців у нашій країні!

Навіть Артур Берґ звів брови, побачивши Калле, Андерса і Єву-Лотту.

— Треба було зробити так, як я спершу намірявся: постріляти цих вилупків, — сказав він спокійно. — Ніколи не варто робити людям добро, завше через це маєш самі неприємності.

Відразний розплющив очі.

— А ось іще один знайомий і постійний клієнт поліції! Слухайте, Йомене, ви ж начебто хотіли стати чесною людиною — здається, так ви мені заявили, коли ми зустрічалися востаннє.

— Так, але я спершу хотів розжитися на невеличкий капітал. Без грошей чесним не станеш, пане комісаре!

— А ви? — комісар обернувся до дядька Ейна-ра. — Ви вперше ступили на слизьку стежку?

Дядько Ейнар опустив очі.

— Так, — сказав він. Тоді злісно глянув на Калле. — Принаймні раніше я не попадався. І тепер був би викрутився, якби не цей знаменитий детектив Блюмквіст!

Він видушив із себе щось схоже на усміх.

— А тепер погляньмо, де коштовності. Сантесоне, зазирни в машину. Вони мають бути десь там.

Авжеж, бляшана коробка була в машині.

— У кого ключ? — спитав комісар.

Дядько Ейнар неохоче віддав ключа. Решта всі напружено чекали.

— Зараз побачимо, — сказав комісар, крутнувши ключем.

Вічко відчинилося. [121]

Зверху лежав аркушик паперу, а на ньому красувався напис великими літерами: "Таємні папери Білої Троянди". Комісар з дива аж рота роззявив. Решта всі теж. Артур Берґ ненависно позирнув на дядька Ейнара.

Комісар понишпорив у коробці, але, крім паперів, камінчиків та ще якогось непотребу, там нічого не було.

Перша не витримала Єва-Лотта. її веселий лукавий сміх став ніби гаслом для Калле та Андерса. Вони теж зареготали. Всі троє так сміялися, що аж стогнали й трималися за животи.

— Що це напало на дітей? — розгублено спитав комісар. А тоді обернувся до Артура Берґа: — Отже, ви вже встигли сховати вкрадене. Нічого, ми все з вас витрусимо.

— Не... не треба... не треба нічого витрушувати, — насилу вимовив Андерс, давлячись сміхом. — Я знаю, де коштовності. В нижній шухляді шаховки, що стоїть на горищі.

— А де вони це взяли? — показав комісар на коробку.

— У верхній шухляді!

Єва-Лотта раптом замовкла і опустилася на узбіччя канави.

— Гляньте, дівчинка, здається, зомліла, — сказав поліцай Б'єрк і підвів Єву-Лотту. — Воно й не дивно!

Єва-Лотта поволі розплющила блакитні очі.

— Авжеж не дивно, — прошепотіла вона. — Я ж бо за цілий день з'їла тільки одну булочку.

17

Знаменитий детектив Блюмквіст лежав горілиць під грушею. Атож, тепер він був не просто Калле, а знаменитий детектив. Про це писала навіть газета, що її він тримав у руці. В заголовку стояло: "Знаменитий детектив Блюмквіст", а під ним знімок. Звісно, знімок мав би зображати літнього чоловіка з чіткими зморшками й пронизливим поглядом. Але нічого не вдієш, із газети дивилося обличчя, що дивовижно скидалося на Калле. Були там і Євин-Лоттин і Андерсів знімки, щоправда, трохи нижче.

"Ви помітили, юначе, — звернувся пан Блюмквіст до свого уявного співрозмовника, — що вся перша сторінка присвячена тій дріб'язковій історії з краденими коштовностями, яку я легко розплутав у вільну хвилину?"

О, так, уявний співрозмовник, звісно, помітив це й не знаходив слів, щоб висловити своє захоплення.

"Пан Блюмквіст, мабуть, одержав велику винагороду?" — сказав він.

"Авжеж, — погодився пан Блюмквіст, — я таки дістав купу грошей... хм, тобто, я хочу сказати, чималу суму, але я поділився з панною Лісандер і паном Бенґтсоном, що неабияк допомогли мені викрити злочинців. Одне слово, ми поділили десять тисяч крон, що їх прислав нам банкір Естберг".

Уявний співрозмовник вражено плеснув у долоні.

"Що ж, — повів далі пан Блюмквіст і недбало зірвав травинку, — десять тисяч крон — теж гроші. Але мушу вам сказати, юначе, що я працюю не задля нікчемного золота. В мене одна мета — боротися із злочинністю в нашому суспільстві. Еркюль [123] Пуаро, лорд Пітер Вімсей, ваш покірний служник... авжеж, на світі є ще люди, що не дадуть процвітати злочинності".

Уявний співрозмовник справедливо зауважив, що суспільство вельми вдячне панам Пуаро, Вімсеєві та Блюмквістові за їхню корисну й віддану працю.

"Перше ніж ми попрощаємось, юначе, — мовив знаменитий детектив і вийняв з рота люльку, — я хочу сказати вам одну річ. Злочин не виплачується. "По правді роби, по правді й буде", — так сказав мені колись сам Артур Берг. І я сподіваюся, що він збагнув це там, де тепер сидить. У кожному разі, він має ще перед собою не один рік, аби поміркувати про це. Подумати тільки, що дядько Ейнар... тобто... хм... Ейнар Ліндеберґ такий молодий іще — а вже ступив на слизьку стежку! Хай би хоч кара вийшла йому на добро! Бо... як я вже сказав... злочин не виплачується!"

— Калле!

Єва-Лотта висунула голову з дірки в огорожі.

— Чого ти вилежуєшся, Калле, й рахуєш у небі хмарки? Ходи, ми з Андерсом збираємося до міста.

"До побачення, юначе, — сказав знаменитий детектив Блюмквіст. — Мене кличе панна Лісандер — між іншим, я гадаю одружитися з цією молодою особою".

Уявний співрозмовник вважав, що панні Лісандер дуже пощастило.

"Але, щиро казати, панна Лісандер про це ще не знає", — чесно признався знаменитий детектив і пострибав на одній нозі до огорожі, де на нього чекали згадана панна й пан Бенґгсон.

Був суботній вечір. Скрізь панував глибокий спокій. Андерс, Калле і Єва-Лотта поволі йшли Великою [124] вулицею. Каштани вже давно відцвіли, але в садках ще духмяніли троянди, левкої та ротики. Діти йшли в напрямку чинбарні. Кривий Фредрік, уже напідпитку, стояв там, чекаючи на поліцая Б'єрка. Калле, Андерс і Єва-Лотта на хвильку спинилися послухати розповідь кривого Фредріка за його пригоди. А тоді рушили далі, до Прерій.

— Гляньте, он Сікстен, Бенка і Йонте! — сказав раптом Андерс і аж засяяв.

Калле і Єва-Лотта стали ближче до свого ватажка. І рушили купкою назустріч Червоним Трояндам.

Ось вони зустрілися. Згідно з мирним договором, ватажок Білих Троянд мав тричі поклонитися і сказати: "Я не гідний ступати по тій самій землі, що й ти, о пане!" Ватажок Червоних Троянд вимогливо дивився на свого підданця. Та ось ватажок Білих Троянд розтулив уста й сказав:

— Шмаркачу!

Ватажок Червоних Троянд був явно вдоволений. Проте він обурено відступив назад.

— Це означає війну!— заявив він.

— Так, — відповів ватажок Білих Троянд і театрально вдарив себе в груди. — Починається війна Білої і Червоної Троянд, і смерть поглине тисячі тисяч душ і понесе їх у своє темне царство!